

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

11de Jaargang, nr. 3

15 mei 1982

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe
Penningmeester : A. Verbeke
Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, Gent
Secretariaat : Maïsstraat 235
Postrekening : 000-105.04.73-60 – Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent
Lidgeld : 250 fr. per jaar

INHOUD

Over de Gentse "Garde-Civique"	112
Over rosmolens en burenhinder	125
Charles de Kerchove de Denterghem	130
Inventaire archéologique : Handschrift Marcus van Vaernewyck	139
Onze Gentse keukenrubriek	142
Het huwelijk van Maria van Bourgondië	152
Gentse koetsiers in 't verweer	157
Zes eeuwen geleden	159

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent.
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Over de Gentse “Garde-Civiek”

Toen Karelke Waeri, omstreeks 1897, zijn kluchtig lied over de Gentse “Burgerwacht” neerpente, vertolkte hij zonder twijfel de appreciatie (?) van de meeste stadgenoten ten aanzien van onze plaatselijke “garde-civiek” die ook spottend “garde-komiek” werd genoemd.

Had men het immers, bij de eeuwwisseling, over onze burgerwacht dan glimlachte men, men zong een spotlied of men liet hen paraderen in café-chantants en in blijspelen. Men kon ze eenvoudig niet in ernst nemen.

Was die ironie gegrond of wat was er aan de hand? Feit is, dat onze “garde-civiek” zichzelf had overleefd en geen zin meer had. Ons land beschikte immers reeds een hele poos over een gedisciplineerd leger en met de afschaffing van de legerloting in 1909 was de burgerwacht helemaal overbodig. De vroegere officieren waren verwende rijkelui zoontjes die met hun tijd geen raad wisten, de onderofficieren trachtten in hun schaduw te leven en de rest poogde zo weinig mogelijk te verrichten.

Zonder enige twijfel vormde de garde-civiek een schakel met de sinds eeuwen bestaande schuttersgilden die zowel in de noordelijke als in de zuidelijke Nederlanden hebben gebloeid. In sommige periodes verdedigden ze hun steden of gemeenten, op andere waren het meer ontspanningsverenigingen waarin men de wapens leerde hanteren.

Dat ze niet altijd deden wat men ervan verwachtte, blijkt uit de “Ordonnantie op het Faict vande Borgherlicke Wacht” (in 58 artikels), te Gent, in 1672 bij Bauduyn Manilius gedrukt. Daarin staan duidelijk de verplichtingen, nl. de vaandels bewaken, evenals de poorten en de stadsvestingen. Ook toen waren de taken netjes verdeeld: de adel en de notabelen bevalen en kregen daar trouwens een jaarlijkse vergoeding voor. De andere burgers moesten gehoorzamen. Voor hen hoefde alles gratis te gebeuren aangezien het ging over de eigen bescherming. De gewone man kreeg dus geen vergoeding en hij moest er het dagloonverlies op de koop toe bijnemen. Bovendien waren er heel wat boetes voorzien. De wachters (lees, de minstbegoeden) mochten geen plaatsvervanger sturen, niet te laat komen, niet slapen tijdens de dienst of de wapens verlaten, niet dronken verschijnen of zich bedrinken, niet vloeken en ook geen beledigende woorden zeggen... of zingen! Ze moesten hun eigen voedsel en hun persoonlijke wapens (de musket, een vuurroer, lonten, buskruit of een hel-lebaard) meebrengen en in uniform op de parades verschijnen.

Er moet toen reeds iets gehaperd hebben aan de militaire vlijt en de ambities van onze voorouders want de “Hoogh-Bailliu” kloeg erover: “... que la Garde Bourgeoise de la mesme Ville (de Gand) n'est pas seulement diminuée mais allée dans une telle négligence, qu'il semble impossible de la remettre dans son ancien lustre et d'obliger chacun à son devoir...”

Defilé met muziekkapel aan het Koophandelsplein – ca. 1895. (Foto Arn. Vander Haeghen).

Vanaf 1848 trachtte de Belgische regering de burgerwacht te reorganiseren en op een militaire wijze te drillen.

In datzelfde jaar kreeg het Gents stadsbestuur de “stille wenk” tot de oprichting van een onderafdeling burgerwachtruitery (de cavalerie of de garde-civiek te pîrde) en een artilleriebatterij (de kanonboeren). Dertien jaar later werd er bij Koninklijk Besluit een compagnie “Chasseurs-éclairés” (jagers-verkeners), karabiniers aan toegevoegd. Voor de Gentenaars waren dat de “chaskens”. Aan hun tunieken kon men ze uit elkaar herkennen. Men sprak van de blauwen, de groenen en de roden.

De “chaskens” blijken het meest populair geweest te zijn. Zij waren de “groenen” of de “blinkdozen”. Die laatste benaming hadden ze te danken aan hun officieren die schitterden van netheid en die trouwens behoorden tot de rijkste families uit de stad. Ze spraken uiteraard steeds Frans onder elkaar, gaven hun bevelen in 't Frans en lieten het aan de kundigheid van hun ondergeschikten over om hun te begrijpen.

Deze jagers-verkenersafdeling behoorde dus officieel tot de karabiniers maar in het toenmalige Gentse depot beschikte men over geen enkele karabijn. Dus werd het effectief (maximaal 75 man !) met een “lange Mie” gewapend, een gedemodeerd model uit de Napoleontische periode, hetgeen de “chaskens” met klem weigerden. Zodat ze in 1862, voor een algemene revue te Rijsel, in groep (dus voor halve prijs met de trein, door henzelf te betalen) aldaar arriveerden, gewapend met een bajonet die ze trouwens in bruikleen van hun Brugse collega's hadden meegekregen. Enkele maanden later ontving de eenheid, door tussenkomst van de Franse maarschalk Mac-Mahon, enkele karabijnen, de zgn. “carabine à tige” die men nog steeds langs de loop, door middel van een bijhorende stok, moest laden. Deze karabijn was veel korter dan de “lange Mie” maar was een vrij gevaarlijk wapen voor de schutter...

De uniformen moesten door de wachten zelf worden bekostigd, tenzij men “onvermogen” was. Dàn moest (wettelijk) de gemeentekas inspringen, wat neerkwam op de gewoonte de mindervermogenen maar liefst uit te schakelen. Daardoor werd, onrechtstreeks, het “meespelen” bij de burgerwacht een statussymbool.

Ook de voeding was voor eigen rekening, zowel tijdens de oefeningen als tijdens de revues. Men dreef het zelfs zo ver de uren te stipuleren waarop de familieleden de maaltijden mochten aanbrengen.

Daarenboven zwaaiden de hogere officieren met de tuchtreglementen waardoor wederspanningheid of nalatigheid tijdens de dienst met een behoorlijke boete (en tijdens de eerste decennia van het ontstaan der afdelingen) zelfs met gevangenis kon worden bestraft.

In 1866 werd de burgerwacht nogmaals gereorganiseerd. België had het bezoek gekregen van de Engelse “Riflemen” en men vond hun uniformen best geschikt als model voor de eigen wachters. Alle nutteloze versierse-

len werden weggelaten en men stelde de korte uniformjas voor met zwarte "brandebourgs" (lussen van galon of zijden koord die zijdelings zittende knopen over de borst verbonden) en bronzen knopen. De vroegere zwarte broek met groene band en met biesjes werd door de grijze broek met groene bandjes vervangen.

Dat uniform was wel schoon maar hinderlijk, vooral 's zomers. Dàn was het te warm. In de winter was dit dan onvoldoende, aangezien noch mantel noch cape voorzien waren. Het hoofddeksel bleef de zijden shako met verenbos. Sommigen suggereerden toen reeds de lichte kepi.

1867 zou een datum in de burgerwachtgeschiedenis worden om niet meer te vergeten. Aangezien de "Riflemen" het jaar tevoren te Brussel op een grandioze manier ontvangen en gevierd waren en ze zelfs door koning Leopold op het kasteel te Laken op een banket waren uitgenodigd, kwam in 1867 de "revanche". Tweeduizend vierhonderd uitverkozen Belgische "gardes-civiques" mochten een tiental dagen te Londen en te Wimbledon doorbrengen. Daar grepen schuttersprijkskampen plaats. Onze bloedeigen "jagertjes" waren van de partij ! Alleen reeds de reis op de Engelse kruiser "Serapis", die de genodigden aan de Scheldemonding kwam ophalen, was voor de meesten een openbaring. De gastvrijheid begon dadelijk aan dek, waar een overvloed van Engelse specialiteiten in voeding en drank werd aangeboden. Een rapport vermeldde dat het eerste contingent op zulkdanige wijze had gesmuld en gedronken (Bruegel had toen nog moeten leven !) dat de laatst ingescheepte groepen zich met een homp brood en een slok thee moesten tevreden stellen.

Eerlijkheidshalve dient gezegd dat onze vaderlandse "leiding" de voedsel-en-drankkwestie over 't hoofd had gezien – de hogere officieren voeren immers afzonderlijk op het stoomschip "Louise-Marie" – zodat sommige (mindere) burgers in geen twintig uren gegeten of gedronken hadden sinds ze hun huisdeur achter zich hadden dichtgesmaakt.

De rest van de reis verliep echter zo sympathiek en er waren zoveel "garden-parties" met overvloedig spijs en drank, dat men er jaren nadien nog over nakaartte.

Drie jaar later ontbrandde de Frans-Duitse oorlog en aangezien ons leger, om veiligheidsredenen, naar de grenzen werd gestuurd, werden de Gentse "chasseurs" verplicht bepaalde legerdiensten over te nemen. Het hoofdkwartier van de burgerwacht bevond zich toen op de Graslei. Van daaruit werden de groentjes o.m. naar de gevangenen aan de Coupure en aan de Nieuwe Wandeling gestuurd. Zo te zien waren de diensten echter niet zwaar. Zo werd b.v. toegestaan dat de wachtpost, tijdens regenvlagen, mocht binnenblijven, maar dan moest de onderofficier wel in het deurgat op uitkijk staan. De bewapening, het percussiegeweer met handlading, maakte nochtans de zaak niet gemakkelijk. De regering had daar blijkbaar klachten over gekregen want vanaf de 18de oogst kregen

Revue op de Botermarkt – ca 1890. (Foto Edm. Sacré – verz. J. van Waesberghe)

onze vrienden (tijdelijk !) geweren met patronen (het zgn. "Albini-ge-weer"). Hetgeen trouwens aanleiding gaf tot een speciaal bericht van de staf waardoor de wachters werden aangemaand bij hun eerstvolgende beurt stipt op tijd (!!) te zijn opdat ze nog een bondige verklaring over 't gebruik van het nieuwe wapen konden volgen...

Tot in 1872 kregen de garde-civieken schietoefeningen in de grachten van de Citadel; in dat jaar dacht men eraan een behoorlijke, stenen schiet-baan te bouwen.

Het jaar daarop stichtte men, in het half-bataljon der jagers-verkenners, een muziekafdeling, een ontspanningsvereniging die in de loop der jaren heel wat concerten in het Casino (op de Coupure) en op onze kiosken zou geven. Bij G. Van Melle (Gent) verscheen er in 1875 een "Règlement de la Compagnie des Chasseurs-éclaireurs de Gand". Dat was niet het enige natuurlijk. De "Division d'Artillerie" en de "Subdivision de la cavalerie" hadden hun eigen reglementeringen.

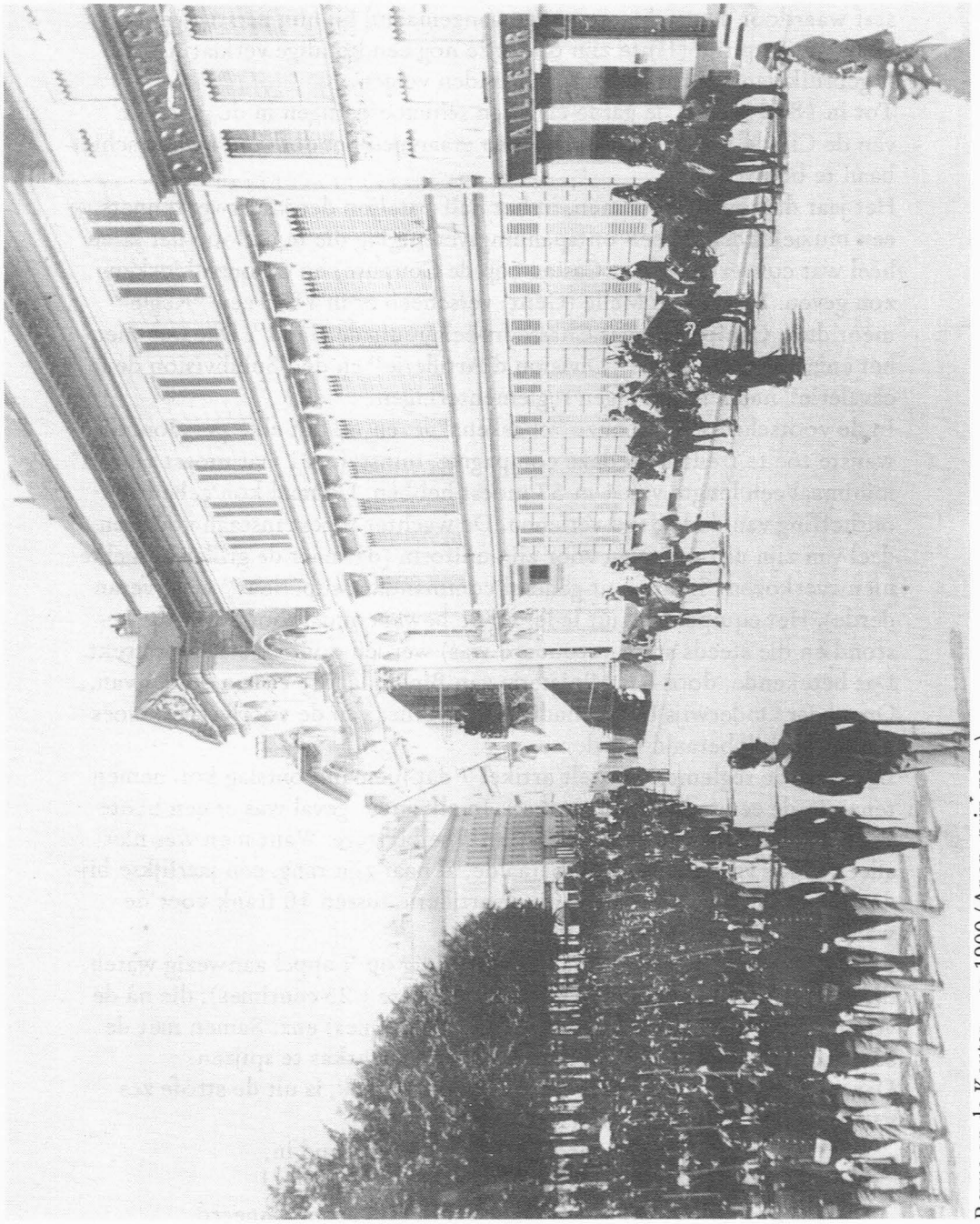
In de voorschriften van onze "chaskens" lezen we dat elke persoon, die wenste toe te treden tot deze compagnie, minstens 21 jaar moest zijn en minimaal een lengte van 1 m 57 moest hebben. De raad kon gebeurlijk ontheffing van de leeftijd verlenen. De wachter moest instaan voor een deel van zijn uitrusting en voor zijn uniform (dat naar de grillen van elke nieuwverkozen "lieutenant-général-commandant-supérieur" weer veranderde). Het equipment uit leder en de bewapening (voor zover die bestond en die steeds sterk verouderd was) werden door de staat verstrekt. Dat betekende, door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en dat van... Openbaar Onderwijs !! Beschadiging of verlies van de voorwerpen moesten natuurlijk betaald worden.

In datzelfde reglement vertelt artikel 7 dat niemand ontslag kon nemen tenzij in de eerste helft van januari. In elk ander geval was er een boete voorzien van het dubbele van de jaarlijkse bijdrage. Want men was niet alleen gratis vrijwilliger, men betaalde, al naar zijn rang, een jaarlijkse bijdrage. (In 1894 varieerde dat bij de artillerie tussen 10 frank voor de wacht en 25 frank voor de officier).

Strafbaar waren ook diegenen die niet tijdig op 't appel aanwezig waren, die rookten, of babbelden in de rangen (boete : 25 centimes), die na de vorming van het peloton arriveerden (50 centimes) enz. Samen met de stadssubsidie diende dat geld om de burgerwachtkas te spijzen.

Dat men met die "vonnissen" nogal de draak stak, is uit de strofe zes van K. Waeri's "Burgerwacht" af te lezen :

"Er was ne keer ne garde, hij trok het pierland in,
En seffens de familie, die droeg zijn wapens in,
Maar drie, vier maanden later, wierd hij gecondamneerd,
Omdat hij zonder redens, 't appel had gemankeerd !"

Revue op de Kouter — ca 1900 (Anon.-priv. verz.)

In de jaren die volgden, nam de Gentse burgerwacht deel aan de "Pacifi-catiestoet", vormde ze de erewacht te Sint-Niklaas, toen koning Leopold II er het stadhuis inhuldigde en was ze ook present te Brussel ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van Onafhankelijk België. Op 10 juli 1880 werden de "Gardes-Civiques"-afdelingen van ons land door de vorst geïnspecteerd. Twee jaar nadien was de Gentse burgerwacht in feest. Een der karabiniers, korporaal Alfons Kinsoen, behaalde de 1e prijs op de nationale schietbaan. Als blijk van waardering overhandigde het Gents stadsbestuur aan de "Garde-civique" een vlag van 1830 in bruikleen. Na elke parade moest de vlag terug naar het stadhuis. (In 1891 kregen ze een eigen vlag uit de handen van de koning.)

In 1886 trok de muziekafdeling van de "chaskens", op uitnodiging van de officieren van de "Schutterij" aldaar, naar Vlissingen. Het was de eerste maal sinds de scheiding, dat een Belgisch "militair" gezelschap naar Nederland kwam. In datzelfde jaar vierden onze jagers de 25e verjaardag van de oprichting van hun korps. Zoals altijd bij dergelijke feesten kwam daar een galavertoning in de opera en een groot banket (in het Posthotel ?) bij te pas.

Een jaar later veranderden de uniformen opnieuw. Bij de jagers-verken-ners bestond het zgn. "volledig uniform" uit een zijden shako met veren-bos (gekleurde hanepluimen ?), een groene tuniek, een grijze, lakense broek, een knapzak, een opgerolde kapotjas en zwarte handschoenen. Ging men op mars, dan werd de hoed bedekt, droeg men enkel de kapotjas en had men daarenboven een knapzak, een bekken, een eetketel en een veldfles nodig. Tijdens de winter werd de tuniek onder de overjas gedragen.

Bij ceremoniegelegenheden hoorden de zijden shako met veren, de groene tuniek, de grijze, lakense broek met biesjes, de koppelriem met de yagatan-sabel, de patroontas (!) en de zwarte handschoenen. Enkel de officieren droegen steeds witte.

De artilleristen herkende men aan hun rode tuniek, de cavalieristen aan hun blauwe. Typisch was, dat deze laatsten gewapend waren met een heel lange sabel die hun wel eens parten speelde als ze, bij revues, het onding uit de schede moesten trekken. Een onbekend gebleven dichter (Casimir Verhé ?) schreef daarover satirische verzen (129 regels) in "Une rencontre" ou "Le dernier mot sur la Garde Civique". Deze auteur liet dit in 1889 te Gent, bij drukker Eug. Vanderhaeghen, verschijnen.

Enkele jaren tevoren werd te Gent de 13de federale samenkomst van de jagers-verken-ners plechtig gevierd. Er was een "Raoût" (ofte grootse avondreceptie) in de zalen van het Casino (aan de Coupure). 's Anderendaags, 17 juli 1892, voerde men gezamenlijk manoeuvres uit op het plein te Sint-Denijs-Westrem. De 18de was er een scherp partij in de namiddag en een gala 's avonds in de opera, georganiseerd door de Melomanen.

Grote revue op Sint-Pietersplein – ca 1895. (Foto Arn. Vander Haeghen)

De 11de december richtten de groenen een banket in, ter ere van hun majoor C. Th. Timmermans. Voegen we er dadelijk aan toe dat de garde-civieken wisten wat ze deden als het op gastronomie aankwam. Al hun officiële gastmalen grepen plaats in de meest uitgelezen restaurants. (Tussen 1892 en 1894 blijkbaar steeds in het Posthotel op de Kouter, een zaak die een internationale faam had !). Het gebeurde waarschijnlijk ook elders, zoals Karelke Waeri ons als volgt beschrijft :

“Om een bewijs te geven van hun dapperheid,
Hebben ze weest dieneeren met goeden appeteit,
Bouard le sait q’la garde meurt et ne se rend pas,
Alors qu’ils ont à faire, contre une douzaine de plats...”

Om nu terug te keren tot het feest van de majoor, het menu zelf was reeds een meesterwerk. Met het portret van Timmermans in medaljon vooraan, bestond het, opengevouwen, uit twee gedeelten. Links las men de opsomming der “gangen” en wijnsoorten, rechts : het programma van de muzikale sfeerschepping (piano en zang) waaronder natuurlijk een “Ode au drapeau” en “Le défilé” niet ontbraken.

Het banket zelf bestond uit de fijnste hapjes. Het begon, zoals het toen hoorde, met de “koninklijke” oesters en dan volgden een tiental gerechten waarbij de tarbot met kappertjes, de kalfsribbetjes, de Ardense reebok en de Schotse fazanten tussen de andere delicatessen thuishoorden. Bij de wijnsoorten had men een ruime keus, naargelang de smaak en de portemonnee : Saint-Emilion (3 fr.), Château Margaux (8 fr.), Chamber-tin (8 fr.), Louis Roederer (13 fr.) enz.

Een week vroeger, de 4de december 1892, hield de “Batterie d’Artillerie de la Garde Civique de Gand” ter gelegenheid van Sinte-Barbara, een dergelijk banket in voornoemd hotel. (Op elk gebied trachtten ze elkaar de loef af te steken). Het was niet helemaal dezelfde dis maar het was niettemin even grandioos en de “Huitres Royales” vormden eveneens de smakelijke voorboden.

Het volgende jaar kreeg onze burgerwacht de handen vol. Tijdens de talrijke opstootjes en de arbeidersstakingen in verband met de bewustwording van de man-uit-de-straat, werden de garde-civieken te voet en te paard de stad ingestuurd om de orde te herstellen. Wat ze ervan terecht hebben gebracht, weten we niet. We kunnen het ons echter wel indenken.

Hetgeen hun méér lag, was het inrichten van liefdadigheidsconcerten. De 18de februari 1894 werd, in aanwezigheid van prins Albert, een dergelijk concert gehouden ten voordele van de groepen “Zondernaam, niet zonder hart” en “Het werk van de weduwen”. Dertienduizend frank bracht deze avond op en tienduizend werd onder voornoemde maatschappijen verdeeld.

Tot op dat ogenblik bleef de braafburgerlijke traditie doorgaan. Om de vijf jaar lieten de officieren zich (her)kiezen, organiseerden dan een tiental oefendagen en evenveel wandelingen, richtten een paar militaire revues in hetzij op de Coupure, hetzij op de Kouter, volgden de onvermijdelijke "maneuvers" en lieten zich tijdens banketten (in het Posthotel) en bals (uitsluitend voor de rijke burgerij) in de opera viëren om hun dapperheid en hun charmes. Want voor de officieren waren dat allemaal paradedagen.

Daarnaast kregen de gewone wachten en hun onderofficieren soms heel eigenaardige opdrachten. Tijdens de verkiezingen waren zij in de belangrijkste stembureaus van dienst. Wat zij daar moesten uitvoeren, mag joost weten maar Karel Waeri wist daarover het volgende :

"De kiezing voor de Kamers, is iets dat embêteert,
Een deel der burgerwachten was weer geconvokeerd,
De chaskens haên 't zoo lastig, men droeg van tijd tot tijd,
Met heele manden flesschen in d'universiteit."

In 1897 kwam, als een donkere wolk in een azure hemel, een nieuwe wet op de reorganisatie van de burgerwacht, wat o.m. inhield dat, in Vlaanderen, de officieren en het ondergeschikt kader de militaire en andere bevelen voortaan in het Nederlands moesten geven.

Karel Waeri scherpste zijn pen en schreef :

"Wat zag men lest gebeuren, in onze burgerwacht,
't Is waarlijk te betreuren, wat schrikkelijk gedacht,
Ne man die "tegenwoordig" durft roepen voor "present",
't Is om ervan te barsten, c'est fort, c'est insolent !

In Vlaandren Vlaamsch te spreken, 't is niet gepermetteerd,
Hij dient te zijn gegeeseld, ofwel gefusilleerd,
Zoo 't reglement verkrachten, en nogal in 't publiek,
Il a brisé la gloire de toute la garde-civique."

De eerste maanden die volgden, werd er natuurlijk niets aan de vroegere situatie veranderd. De meeste onderrichters waren trouwens Walen en zij beweerden dat men onmogelijk van hen kon eisen dat ze Vlaams spraken. Ze vonden de bevelen in 't Vlaams lachwekkend, potsierlijk.

In 1903 bleken er nog verschillende onderafdelingen te Gent, maar ook te Oostende, Antwerpen, Leuven en Tienen enkel in 't Frans te commanderen en in datzelfde jaar schreef A. Vander Mensbrugge : "Les commandements flamands dans la Garde Civique, une regrettable erreur !". Dat boekje verscheen bij A. Vandeweghe in de Nederkouter 61 alhier. De wet bleef natuurlijk van kracht en bij de eerstvolgende officiersaanduiding was er van herkiezen geen spraak meer. De heren trokken eruit. Basta ! Dat was eigenlijk van weinig belang. De oorspronkelijke functie van de burgerwacht was tegen de eeuwwisseling volledig verwaterd. De

Revue op de Kouter – defilé van de Burgerwacht gezien door Jules De Bruycker – 1912. Museum voor Schone Kunsten Gent. (Foto Edg. Barbaix)

burgerwacht werd nog in stand gehouden als een "folkloristische" traditie. Geen zinnig mens die er nog in geloofde. Wat kon er trouwens gebeuren. Leefden we niet in vrede sinds 1830 ?...

Toen, in 1914, de oorlog uitbrak, was de "garde-civique" volledig uitgerangeerd. Ze behoorde tot de geschiedenis. Enkel de feestmenu's, brochures, zichtkaarten, liedjes e.d. hielden ze in onze herinnering.

L. HOSTE

BIBLIOGRAFIE

- "Ordonnantie op het Faict van de Borgerlicke Wacht. Ghemaect ende ghestatueerd by myne Ed. Heeren den Hoogh-Bailliu ende Schepenen vander Keure der Stede van Ghendt, tot beter directie van deeze, ...", Gent, 1672.
- "Reglement voor de Exercitie van het Voet-volk der Vrijwillige Corpora, zoo ten platten Lande als in de Steden.", Gent, 1790.
- "Un mot sur la réorganisation de la garde-civique. Un Garde-Civique Gantois", Gent, 1866.
- "Réglement de la Compagnie des Chasseurs-éclaireurs de Gand.", Gent, 1875.
- "Une rencontre" (ou "Le dernier mot sur la Garde-Civique", Gent, 1889.
- Garde-Civique de Gand. Division d'Artillerie. Réglement d'ordre intérieur.", Gent, 1894.
- Waeri, P., Verzameling der volledige kluchtige en politieke liederen van Karel Waeri., Gent, 1899.
- Vander Mensbrugge, A., Une regrettable erreur. Les commandements flamands dans la Garde-Civique., Gent, 1903.
- Garde-Civique de Gand. Demi-bataillon de chasseurs à pied. Fêtes (organisées les 20-21 et 22 juillet 1912 à l'occasion du cinquantième anniversaire de la constitution du corps), Gent, 1912.

Over rosmolens en burenhinder

I.

In de lente van het jaar 1759 heeft Sr Jan Baptiste de Moerloose in het achterhuis van zijn woning in de Veldstraat te Gent een nieuwe rosmolen in gebruik genomen om er tabak mee te kerven en te malen.

Het moet een indrukwekkende konstruktie geweest zijn, vooral op de eigenlijke maalzolder op de eerste verdieping, met niet minder dan drie koppels maalstenen en twaalf kerfmessen.

In de benedenruimte op de begane grond liep het paard rond een draaiende staak, die door middel van een dwarse houten balk tegen het gebinte van de bovenverdieping was aangebracht en verankerd in de respectieve scheidingsmuren van de aanpalende achterhuizen. De eigenlijke malenkerfinstallatie op de eerste verdieping, aangedreven met kamwielen op de verticale draaistaak, was eveneens via het zoldergebinte vastgemaakt in de aanpalende gemeenschappelijke zijmuren.

Dat de beide burenen — Sr Marcus Pijolez (of Pijolée) en Sr Livinus Everaert — allerminst opgetogen waren over het voortdurende “gedommel, gedruis ende mouvement”, veroorzaakt door “de force van het maellen en stampen” is gemakkelijk te raden. Ze wensden overigens niet zomaar in die toestand te berusten en legden klacht neer bij “het Collegie” van de stad.

Het “hinderlijke bedrijf”, vermoedelijk zonder de nodige toelating of oktrooi geïnstalleerd (1), krijgt dan ook “inspektie” : een tweetal officiële heren — Jonker Sebastiaan Hyacinthe de Clerque en Gerard Francois Rodrigos de Voria y Vega — en een drietal deskundigen (om de eventuele schade vast te stellen) : heer ende meester Caerel Goethals en de meesters-metsers Jan Baptiste Simoens en Francis Verburght.

De inspektie gebeurt grondig, zoals uit de officiële “acte van visitation” blijkt (2) : de delegatie bezoekt eerst de rosmoleninstallatie zelf, die ze “doen en zien draaien op alle manieren, eerst met twee, dan met drie koppels maalstenen, daarna met de kerfmessen en één der maalstenen, en tenslotte met het komplette draaiende werk van de hele molen en de twaalf kerfmessen te zamen, die met het draaien of malen en stampen een groot gedommel, gedruis en beweging veroorzaken op de eerste zolder boven het paard”.

(1) We vinden geen oktrooiaanvraag in het register 44 van de ter zake bevoegde Wetachtige Kamer (Rijksarchief Gent), waarin — alleen reeds voor de stad Gent tussen 1700 en 1780 — niet minder dan 16 oktrooien voor oprichting van nieuwe (of voor regularisatie van onrechtmatig in gebruik genomen) rosmolens vermeld staan.

(2) Stadsarchief Gent, Reeks 533, Bundel 172. Tekst opgenomen in bijlage I.

Daarna bezoekt het gezelschap ook de aanpalende woningen. Er wordt gekonstateerd dat “het voormelde gedommel, gedruis en moevement” inderdaad “communiqueert aen de beide achterhuizen” (merkelijk meer zelfs bij S^f Pijolée dan bij S^f Everaert) en dat zich “met verloop van tijd enige schade aan de gemeenschappelijke zijmuren kan, resp. moet voordoen, ongetwijfeld in ergere mate bij S^f Pijolée.

Tot zover de vaststellingen van het inspectiebezoek (dat in bijlage I in extenso wordt weergegeven). Hoe de zaak verder is afgelopen, is ons niet bekend.

II.

Bovenstaand geval kan zeker niet uitzonderlijk geweest zijn. Rosmolens waren inderdaad bijzonder “hinderlijke bedrijven”, zeker wanneer ze niet in aparte bouwsels ondergebracht waren. Lawaaihinder gaven ze alleszins, maar ook materiële schade aan de aanpalende gebouwen was — zoals we gezien hebben — lang niet denkbeeldig. En het eerste kwaad was misschien, voor de mensen die ermee moesten leven, nog een stuk erger dan het tweede...

Ter illustratie daarvan een tweede voorbeeld, ditmaal uit 1792 (3). In dat jaar wil Livinus Martens een olierosmolen oprichten “buiten de Petercellepoort, roede en heerlijkheid van Sint-Pieters”. De toelating daartoe moet hij bekomen van de Abt van Sint-Pieters. Hij vreest echter, niet ten onrechte trouwens, dat er klachten zouden kunnen zijn van buren die niet graag een dergelijk “stampkot” naast zich zouden krijgen. En hij richt derhalve, om de klagers vóór te zijn, een brief tot de Proost van dezelfde abdij, waarin hij zegt dat hij “met reden beducht is, dat men door valse bewijsvoeringen des suppliant's verzoek zou kunnen afwijzen”. Daarom heeft men hem de raad gegeven, zo schrijft hij, bij zijn aanvraag een verklaring te voegen van “deskundige metsers, timmerman en olieslagers, waaruit blijkt dat noch door de bouw zelf, noch door de maalactiviteit iemand van de geburen of van de voorbijgangers enige schade zou kunnen lijden (rekening gehouden met de breedte van de straat); daarom zou het al te sensibel zijn, op zulke frivole en valse pre-
texten de suppliant in zijn verzoek af te wijzen”...

Die experten-verklaring (blijkbaar na “bezoek ter plaatse”), gedateerd 28 juli 1792, is bewaard gebleven in de abdijsdossiers. Niet minder dan zes deskundigen (allicht zelf betrokken geweest bij de oprichting van de rosmolen in kwestie !?) spreken zich uit ten gunste van de aanvrager : “J. B. Mortier en Francies Stoppelaire, allebei meesters-metsers, Pieter Bernard Comparé, meester-timmerman, Hendrik de Bock en Joannes Beijaert,

(3) Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Pietersabdij, Reeks II, bundel 1112 (diverse losse stukken).

meesters-timmermans en molenmakers, Carel Louis Arnaut, vrije olieslager (4), allen woonachtig binnen de stad Gent, hebben... ter requisitie van Sieur Livinus Martens zich heden begeben... naar zeker gebouw op de baillen (5) buiten de Petercellepoort". Volgens de verklaring van deze experten is "de bouw staande helemaal op zichzelf, zodat het stampkot, dat daarin gemaakt is, geenszins schade kan toebrengen aan wie dan ook". Zo te zien is er dan ook geen vuiltje aan de lucht natuurlijk. Maar de tegenpartij – een buurman vermoedelijk, in casu Sieur Pieter Frans He-laudt junior, wonende buiten de Petercellepoort – ziet het helemaal anders !

En ook hij heeft, iets vroeger zelfs dan Sieur Martens, een beroep gedaan op enkele deskundigen, om het tegendeel te bewijzen : het zijn de meesters-olieslagers P. Braem, Frans Arnaut, P. J. Berte en P. J. Blommaert. Uit eigen ondervinding uit hoofde van hun beroep kunnen zij het best weten wat het betekent, te moeten leven naast (of zelfs in) een oliemolen. Het beeld dat zij daarvan geven in hun verklaring van 16 juli 1792 (zie bijlage II) liegt er alleszins niet om.

Hun argumentatie is, dat "wanneer een oliemolen niet op zichzelf staat en geplaatst wordt tegen een huis, dat huis door de daver en het geweld van de heien (6) merklijk beschadigd kan worden en mettertijd de ruïne moet veroorzaken, des te meer wanneer een dergelijk huis slechts van een middelmatige bouwkwaliteit is." Bovendien, zeggen ze, "is zulk een huis gewoonweg niet te bewonen, want er kan daar geen rust gegeven worden door de daver of het geweld van de voornoemde heien, zodanig dat men elkaar niet kan verstaan, tenzij met luide stem schreeuwende". De ene expertenverklaring staat dus blijkbaar lijnrecht tegenover de andere. Persoonlijk zouden we geneigd zijn, eerder geloof te schenken aan de laatste verklaring, die wel méér met de (weinig benijdenswaardige) werkelijkheid zal stroken !

Maar uit de dossierstukken blijkt verder niet, hoe deze zaak voor Livinus Martens is afgelopen.

Zo was dan de goede oude tijd, toen alles beter was dan nu...

BIJLAGE I. Stadsarchief Gent, Reeks 533, Bundel 172.

Actum den 11 Junij 1759

hebben wij onderschreven meesters-metsers binnen dese stadt Ghent ter interventie van Joncker Sebastiaen Hyachinte de Clerque, Chevallier de Sousberge, ende Gerard Francois Rodrigos de Voria y Vega, benevens heer ende meester Caerel Goethals als commissarissen uijt den Collegie, benevens de voordere heeren consultanten ons ge-

(4) Carel Louis Arnaut was molenaar op een oliestampkot, staande aan de Coupure.

(5) De Baillestraat begon onmiddellijk buiten de Petercelle- of Kortrijkse Poort, naar het vroegere Schreiboorn toe (richting Oudenaarde).

(6) De stampers die het oliezaad moesten pletten.

transporteert ten twee uren naer middagh in het achterhuijs wanof het voorhuijs is staende ten voorhoofde inde Velstraete, compiterende ende gebruijckt by Sr Jan Baptiste de Moerloose, alwaer wij bevonden hebben geconstrueert ende gestelt te sijn eenen nieuwen perden toeback meullen den welcken wij op het versoeck vande geseijde heeren comissarissen naukeurigh gevisiteert hebben ende bevonden inden middel van d'onderste plaetse den draeienden staeck ofte piveau (1) waer aen het pert vast gespannen wort, den gonnen met eene dwerssche hauten plaette is vast gemaect aende gebinden vande tweede stajige (2), welcke gebinden sijn liggende ende vast gehanckert inde wedersijtsche gemeene separatie mueren vande nevenstaende achterhuijsen. Voorders hebben wij noch gesien ende bevonden dat den selven werck met drij copelen maelsteen en ende met twalf stampen ofte kerfmessen alle welcke voornoemde meullens ende kerfstampen sijn gestelt op den solder vande eerste stajige waerop de gheheelle force, gedommel, gedruijs ende mouvement op gedaen wort door het maellen, stampen als andersins, wanof de twee gebinden insgelijckx sijn liggende inde wedersijtsche gemeene sijdemueren even ende gelijk de gonne vande stajige daerboven alwaer, gelijk vooren geseijt is, den draeienden staeck ende piveau aen vastgemaect staet.

Gevolgentlijck hebben wij den gemelden perdenmeullen doen ende sien draeijen op alle manieren, ee(r)st met twee, dan met drij coppelen maelsteen en ende daer naer met alle de kerfstampen ende eenen meullen, mitsgaders met alle de draeiende werken van gheheel den vorseijden meullen ende de twalf kerfstampen te sammen, de welcke met het draeijen ofte maellen ende stampen een groot gedommel, gedruijs ende moevementen sijn doende op den eersten solder boven het pert; wanof de principaelle gebinden ende strijckhauten sijn liggende inde wedersijtsche gemeene separatiemueren als voorseijt van de nevenstaende achterhuijsen competeerende aen Sr Marcus Pijolez ende Sr Livinus Everaert ende alsoo het voorseijde gedommel, gedruis ende moevementen is communicuerende aende selve hunne achterhuijsen ofte gebauwen.

Voorders sijn wij gegaen ter presentie ende interventie als vooren, eerst in het achterhuijs vanden huijse van Sr Livinus Everaert soo onder als boven op de nieuwe caemer boven de achterpoorte ende aldaer bevonden dat het voornoemde gedommel ende gedruijs met de moevementen eenighsints communiqueert aen het gemelde sijn achterhuijs ofte gebauw doordien als voorseijt de principaelle gebinden ende strijckhauten, alwaer den voornoemden meullen sijn force is op doende, sijn liggende ende vastgemaect ende ghehanckert inden sijde separatiemueren van beijde de achterhuijsen ende meulen-huijs waerdoor door laps (3) van tijde eenighe schaede aende gemelde separatiemueren can toegebracht worden.

Ende van daer hebben wij ons getransporteert ter interventie als vooren in het achterhuijs van d'ander sijde van het meullenhuijs, compiteerende Sr Marcus Pijolée en ende bevonden dat den separatiemuer van den ganck ende den gemeenen separatiemuer alwaer de meer geseijde gebinden, waerop den meullen sijne force is doende, sijn inliggende ende vast geanckert, mitsgaders op de boven caemer alwaer wij bevonden hebben jegens den selven gemeenen separatiemuer eenige lackaerissen (4)

(1) Fr. pivot = as.

(2) Fr. étage = verdieping

(3) laps = verloop.

(4) Lacarisse, lacrisse (Kiliaen : lackerisse), uit Lat. liquiritia = zoethout, kalissenhout, een wortelachtige plant.

van eenen Mercurius wijnckel (5) dat het moevement, gedommel ende gedruijs merckelijck meerder is als vanden cant van den achterhuijse van Sr Everaert, waardoor met laps van tijde sekerlijck eenighe schaede aende selve gemeene separatie muer moet causeeren. Waarmede wij sluijten ende verleenen dese onse acte van visitation, alles ter goeder trouwen ende met presentatie in forme, dies aensocht sijnde. Ons torconden desen 12 Junij 1759.

Jan Baptiste Simoens
1759
Francis Verburght.

BIJLAGE II. Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Pietersabdij, Reeks II, nr. 1112

D'onderschrevene meesters olislaegers binnen de stadt Ghendt verclaeren ende at-
testeren... ter requisitie van Sieur Pieter Frans Helaudt junior, woonende buijten de
Petercellepoorte, roede ende heerelijckhede van Sinte Pieters, dat van hunne per-
fecte kennisse ende wetenschap ende ondervindinge is, vuijt hunne fonctie resul-
tende, dat als wanneer eenen oliepeerdenmeulen op sijn eijgen niet en staet ende ge-
placeert wort tegen een huijs, dat huijs door den daver ende gewelt van de heijen
merckelijck beschaedigh (sic) can worden ende metter tijdt de ruïne moet veroor-
saecken, te meer als dierghelijck huijs maer en is van eene mediocre constructie, bo-
ven(dien) dat sulck een huijs niet bewoonelijck en is, want aldaer geen ruste en can
gegeven worden door den daever ofte gewelt vande voornoemde heijen, soodaenigh
dat men elckanderen niet en can verstaen ten sij met luijder stemme schreeuwende.
Gevende voor redenen van wetenschap de gonne uijt hunne fonctie resulterende,
met presentatie in forma. Actum den 16en Julij 1792.

P. Braem

Frans Aernaut

P. J. Berte

P. J. Blommaert

(5) Mercurius-winkel : kruidenierszaak, drogisterij (?) — cfr. het Hermes-teken van de apotekers (Hermes = Mercurius). De juiste bedoeling of betekenis van deze passus is niet heel duidelijk.

Charles de Kerchove de Denterghem

Op 21 februari was het precies 100 jaar geleden dat Charles de Kerchove de Denterghem overleed in zijn huis in de Burgstraat. Wij willen van deze gelegenheid gebruik maken om even deze gekende Gentse figuur te belichten.

En bij wie konden wij voor zo iets beter terecht dan bij Pierre Kluyskens die destijds een serie artikels schreef over onze vroegere Gentse burgemeesters ?

Wij laten hier zijn bedenkingen volgen met dank aan de familie Kluyskens voor de toelating tot publicatie.

Op hun Kongres van 1846 hadden de Belgische Liberalen een dubbel doel bereikt : de stichting van de eerste georganizeerde politieke partij in het land, het opstellen en doen aanvaarden van een programma, een doctrine, een toekomstplan. De Liberalen waren sterk een eendrachtig uit dit voor hen beslissend kongres getreden. Hun nederlaag te Gent, onneembare vesting van de partij, bij de gemeenteverkiezingen van 1854, verwekte dan ook geweldige sensatie in gans België.

De katastrofale uitslag van die verkiezingen was voor de Gentse afdeling van de partij, een koud stortbad en een ernstige vermaning geweest : zelfs te Gent, konden de Liberalen onverwachts het onderspit delven. Zij zouden dan ook, onmiddellijk na de benoeming en aanstelling van Delehaye, de volgende verkiezingen voorbereiden, metikuleus, hardnekkig, met al de wapens over dewelke de oppositie in ons land beschikt.

Die voorbereiding welke zal leiden naar de liberale triomf van 1857, is in het Gentse, grotendeels het werk geweest van Karel de Kerchove, de zoon van de in 1854 door het kiezerskorps aan wal gezette burgemeester. Voor die beslissende verkiezingen van 1857, werd de spurt, om een uitdrukking aan de sportterminologie te ontfutselen, van heel ver ingezet.

Op 26 januari 1857, heeft in het foyer van de Minardschouwburg, de algemene vergadering plaats van de "Liberale Grondwettelijke Vereniging". Een voorzitter wordt verkozen : de 38-jarige Karel de Kerchove, de Kerchove de Limon, zoals men hem noemt om hem gemakkelijker te onderscheiden van zijn vader, graaf Constant de Kerchove de Denterghem.

De militanten van de partij hebben vertrouwen in deze kalme, bezadigde man die weet wat hij wil. De Gentse kiezers kennen hem nochtans slecht, hij is immers nooit biezonder op het voorplan getreden. Bij de gemeenteverkiezingen van 27 september wordt hij weliswaar verkozen, doch van de zestien verkozen liberalen, zijn er slechts twee kandidaten die minder

(Copyright Stadsarchief Gent)

stemmen behaald hebben dan de Kerchove, en niettemin zal hij het zijn die, na het ontslag van Delehaye, bij Kon. Besluit van 21 december van hetzelfde jaar, burgemeester van Gent zal worden benoemd.

Het prestige van de naam zal, in die jaren, niet geheel vreemd zijn geweest aan de keus van de overheid, echter ook de belofte die de jonge de Kerchove voor de liberalen vertegenwoordigt.

Men heeft in de leiding van de partij begrepen dat populariteit een broos iets is en geen absolute waarborg van overwinning uitmaakt. In een stad als Gent, waar de strijd hard, onmeedogend wordt gevoerd, heeft men een nuchtere doktrinair nodig, omringd door een staf bekwame medewerkers. De oppositie, aangevoerd en opgehitst door "Le Bien Public" zal ongenadig, onvermurwbaar zijn, en op dat ogenblik weten de Liberalen niet eens dat het katholiek dagblad, enkele maanden later op de medewerking zal mogen rekenen van een jonge journalist, die zich dra zal veropenbaren als de meest geduchte debatter van het land : Willem Verspeyen, de man die een halve eeuw lang, met de pen, een strijd op leven en dood tegen de Liberalen zal voeren.

*

* *

In 1857 is, alles bij mekaar, een Karel de Kerchove the right man voor de Gentse liberalen.

Hij wordt te Gent geboren op 4 juni 1819 als zoon van Constant de Kerchove en gravin Pauline de Loose. Na zijn middelbare studies, loopt hij kollege aan de Universiteit waar hij het diploma van Ingenieur van Bruggen en Wegen behaalt, een diploma dat gewoonlijk niet leidt naar de kronkelende wegen van de politiek, behalve wanneer men thuis aan tafel zit met een vader-burgemeester en men tevens bevriend geraakt met een sterke personaliteit als François Huet, filosoof en voornaamste discipel van de Franse wijsgeer Bordas-Demoulin.

De invloed van Professor Huet, die aan de Gentse Hogeschool de wijsbegeerte doceerde, is van kapitale invloed geweest op heel wat politieke figuren uit de tijd, liberalen en toekomstige socialisten. Huet, heftig bekampt door de geestelijkheid en door de konservatieven, heeft ook op Karel de Kerchove een beslissende invloed uitgeoefend en heeft hem talrijke gedachten en principes aangeleerd, welke de jonge burgemeester naderhand in zijn politieke loopbaan zal trachten te verwezenlijken en die van hem, vrij vlug, de leider van de door nieuwe idealen bezielde liberale partij; althans in het Gentse, zullen maken.

Op 16 mei 1843 trad Karel de Kerchove in het huwelijk met Eugènie de Limon de Steenbrugghe, die hem zes kinderen zou schenken : Oswald, die later goeverneur van Henegouwen, volksvertegenwoordiger en senator zou worden, Malvina, Rodolf, Clotilda, Louisa en Adelbrecht.

Materiële of financiële zorgen zullen er in de familie de Kerchove wel nooit bestaan hebben. Wij kennen zelfs, tengevolge van een vinnige polemiek, die zijn eigen partij had uitgelokt, het approximatief bedrag van zijn fortuin, toen hij een tijdlang burgemeester van Gent was.

De Liberalen die het in die jaren speciaal op de kloosters hadden gemunt en een scherpe campagne voerden tegen de zg. Dode Hand, hadden in hun pers en in een "Statistique des Couvents de Gand" beweerd dat het gezamenlijk fortuin van de Gentse kloosters ruim 12.000.000 goudfrank bedroeg.

De katolieke senator Jules Lammens greep toen naar zijn beste pen en liet in "Le Bien Public" van 4 juni 1878 een open brief "en réponse à la "Statistique des Couvents de Gand" publiée par l'Association libérale" verschijnen, waarin hij mathematisch aantoonde dat de burgemeester van Gent eigenaar was van 3.897 ha grond, met een gezamenlijk waarde van 14.866.503 goudfrank, hetgeen in onze munt omgezet, zowat een peulschilletje van 750.000.000 fr. vertegenwoordigt !

In 1849 had Karel de Kerchove zijn intrede in de politiek gedaan. In een kleine brochure, in 1898 verschenen en aan de gewezen burgemeester van Gent gewijd, schrijft G. D. Minnaert : "Als een zeer bemind lid van verscheidene verenigingen en genootschappen, deed hij in 1849 zijn intrede in het praktische staatsleven als lid van de provinciale raad, betrekking welke hij waarnam op de meest eervolle wijze. De ernstige diensten die hij daar bewees, het vrij overtuigend uitspreken zijner vrijzinnige denkbeelden, deden zijn invloed en gezag allengs rijzen."

De tweede etappe van zijn politieke loopbaan was zijn verkiezing, begin 1857, tot voorzitter van de Liberale Grondwettelijke Vereniging, de derde zijn verkiezing tot gemeenteraadslid in oktober van hetzelfde jaar, kort nadien gevolgd van zijn benoeming tot burgemeester van Gent.

Het burgemeesterschap is, in het Gentse, van oudsher een nuttige wipplank geweest voor nationale functies : Karel de Kerchove deed in 1863 als vertegenwoordiger van het arrondissement, zijn intrede in de Kamer, enkele jaren nadien in de Senaat, maar het was niettemin aan het bestuur van zijn geboortestad dat hij het beste van zijn tijd en van zijn talent heeft gewijd.

*

* *

Wanneer men een na een de politieke loopbaan van onze burgemeesters ontleedt, komt men onvermijdelijk tot de konklusie dat in elke carrière het partijpolitieke van het administratieve moet worden gescheiden, als het kaf van het koren. Een burgemeester is groot in de mate dat hij het administratieve, d.w.z. de praktische verwezenlijkingen van blijvende aard die de stad zelve en de meerderheid van de burgers ten goede komen,

kan of durft stellen boven de imperatieven hem door de politieke lijn of optiek van zijn eigen partij opgedrongen.

Dit is slechts mogelijk in perioden zonder politiek, filosofisch of religieus fanatisme.

In de tweede helft van XIXe eeuw was een dergelijke onafhankelijkheid uitgesloten omdat het plaatselijk politiek leven niet meer dan een kalke was van het nationaal leven en zijn troebel politiek klimaat.

Menig burgemeester van Gent zou in die jaren de slaaf geworden zijn van de denkbeelden en instructies van zijn partij. Het strekt ongetwijfeld Karel de Kerchove tot eer dat hij zich terdege heeft ingespannen om aan die dwingelandij, aan die imperatieven te ontkomen. "Ik heb máár één doel, had hij bij zijn eerste optreden in de Gemeenteraad na zijn benoeming verklaard, dat is, in de mate van mijn krachten mede te werken tot de bloei en de welvaart van de stad, ter behartiging van haar belangen en het behoud van de uitnemende naam, die zij in het land geniet."

Alle burgemeesters hebben dezelfde of ongeveer dezelfde woorden gesproken, zoals zij ook allen, daags van of na hun aanstelling, de gebruikelijke serenades in ontvangst mochten nemen. Voor Karel de Kerchove die toen in de Burgstraat woonde, waren die serenades biezonder talrijk: van de Melomanen, de Koormaatschappij, het muziekkorps van de Burgerwacht, het orkest van de Grote Schouwburg.

Het is pas na het uitsterven van de laatste akkoorden, dat de zware taak begint.

de Kerchove vervulde ze als kalme, gewetensvolle, bezadigde man. Hij was, schrijven zijn tijdgenoten, gezellig en gastvrij, een noeste werker, maar geen groot redenaar, "daarvoor had zijn stem noch kracht, noch buigzaamheid."

de Kerchove was een toegewijde burgemeester; men zag hem, tijdens de verschrikkelijke epidemie van cholera, de armste wijken van de stad bezoeken en men vertelde dat, toen de overstromingen ganse straten van de stad onder water hadden gezet, de Kerchove niet gearzeld had 's nachts, tot boven de knieën in het water, de gesinistreerde straten en wijken af te lopen.

Dit zijn gebaren die de populariteit van een burgemeester een paar graden doen stijgen, zo ook de grote liefde van Karel de Kerchove voor planten en bloemen. Een burgemeester die zich niet kan entoeziasmeren voor een roos of een nieuwe variëteit van plant, vrucht of bloem, zal te Gent vroeg of laat zijn matten mogen oprollen.

Graaf Karel de Kerchove de Denterghem, groot van gestalte, grand seigneur in zijn allures, met mooie, lange baard, zachte blik, was hetgeen men noemt een representatief man. De baard is ten andere lange tijd een onmisbaar attribuut geweest van het burgemeesterschap te Gent: na de Kerchove, droegen ook Lippens en Braun een mooiverzorgde baard.

De Kerchove zag bloemen graag, hij was tevens een kenner van bloemen. Sedert 1859 voorzitter van de Koninklijke Hofbouwmaatschappij, bezat hij aan de Nieuwe Wandeling prachtige serren en de mooiste Wintertuin van de stad; er ging geen prijskamp voorbij zonder dat de burgemeester er aan deelnam, er was geen prijskamp zonder ereprijs of erepalm voor hem.

Die liefde voor de bloemen vinden wij terug in zijn administratieve verwezenlijkingen. Hij wenste een stad met brede straten en brede lanen, met parken en bloemperken. Die liefhebber van bloemen wou licht en lucht in zijn stad, vooral in de ongezonde wijken. Zijn voornaamste verdienste in dit domein, was de aankoop door de stad van de gronden van de gewezen Citadel om ze om te vormen tot dit heerlijk Park dat de trots van Gent en de Gentenaren werd. De Kerchove begon het werk dat zijn opvolgers zouden voortzetten. Ook werd tijdens zijn burgemeesterschap ijverig gewerkt aan de nieuwe wijken o.m. op Rooigem, en aan het aanleggen van de Byloke- en Ekkergemlanen.

*

* *

Het was een lang burgemeesterschap, een kwart eeuw, voldoende om in menig domein nuttig en blijvend werk te verrichten.

Ging zijn bezorgdheid als mens, naar een fraai en zonnig uitzicht van de stad, zo ging zijn belangstelling als politieker, naar het onderwijs, in zeker opzicht ook, mede onder de invloed van de gedachten van Professor Huet, naar een weliswaar nog tamelijk bescheiden vorm van sociale verwezenlijkingen.

In die jaren dachten de Liberalen dat het beste middel om voor de partij de toekomst te verzekeren, het vermenigvuldigen was van de officiële scholen, waar zij een vast en trouw cliënteel hoopten te kunnen vormen. Voor die schoolpolitiek kreeg de Kerchove zijn partij als een man aan zijn zijde, niet het minst zijn rechtstreekse medewerkers als Callier, Vermandel, Colson, de Maere, Wagener en Laurent. Het aantal leerlingen van de stadsscholen steeg tijdens zijn burgemeesterschap, van 5.000 tot 19.000; talrijke nieuwe scholen werden gebouwd, o.m. twee rijksnormaalscholen, terwijl andere scholen werden vergroot of heringericht, als het Atheneum en de Middelbare School.

In die tijd was de grootste vreugde van burgemeester, stadsbestuur en ouders, de schoolkinderen te zien defileren. Met honderden, met duizenden trokken ze zingend door de straten bij de minste gelegenheid; voor de grote gebeurtenissen, het internationaal kongres van de sociale wetenschappen, de inhuldiging van het standbeeld van Jacob van Artevelde, de komst van de koning, werden het eindeloze défilees, met witte handschoenen, witte kousen, witte lintjes en strikjes in het haar.

Het was ook onder zijn bestuur dat in 1873 het burgerlijk hospitaal naar de plannen van Pauli en De Waele werd ingericht, dat de nieuwe gebouwen van het Instituut der Wetenschappen werd opgetrokken, dat het Muziekkonservatorium in nieuwe, degelijke lokalen werd ondergebracht, dat de teken- en schilderakademie volledig heringericht werd, en dat aan de haven van Gent belangrijke werken werden uitgevoerd, o.m. het graven van het Verbindingskanaal dat de Vaart op Terneuzen met de Brugse Vaart verbond, de verbetering van de inrichting van het Stapelhuis en zijn omgeving van 1866 tot 1878, de verdieping en verbreding van het Kanaal van Terneuzen. Op 2 juni 1879 werd het laatste vak, van Rieme tot aan de Hollandse grens ingehuldigd en vaarden drie grote steamers van de lijnvaart op Engeland voor het eerst, zonder gelicht te moeten worden, de haven van Gent binnen.

*
* *

Er zijn in de loopbaan van Karel de Kerchove twee gebeurtenissen welke men moeilijk over het hoofd kan zien : de staking van de Gentse wevers in 1859 en de verdrijving van de begijntjes uit het oud Begijnhof van Ste-Elisabeth.

De stakingen van 1859, meer bepaaldelijk de zaak van de herberg "In het zwart hondeken", zijn een bladzijde die herhaalde malen werd opgewekt o.a. in de historische roman van Anseele "Voor 't volk geofferd" en in het werk van Destrée en Vandervelde "Le socialisme en Belgique". In het begin van deze eeuw werden zij nogmaals, tijdens een discussie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, in zitting van 20 april 1904, opgerakeld door Emiel Vandervelde : "En 1859, zo verklaarde spreker, c'était pourtant un libéral, ce bourgmestre de Gand, qui allait au local de l'Association ouvrière confisquer le pauvre argent que les ouvriers tisserands gantois étaient parvenus à réunir pour créer un fonds de résistance".

De zoon van wijlen Karel de Kerchove, graaf Oswald de Kerchove de Denterghem, toen senator, stuurde ogenblikkelijk de socialistische leider een brief, welke niet onbeantwoord bleef en daar beide tegenstrevers hun brieven in de pers lieten verschijnen, ontstond er heel wat kabaal in de politieke middens, hetgeen Oswald de Kerchove aanzette een brochure "La Grève des Tisserands Gantois en 1859" uit te geven. In dit werkje dat op een aantal officiële teksten steunt tracht hij de houding van zijn vader in deze beruchte en pijnlijke zaak te rechtvaardigen en de ware verantwoordelijkheden te bepalen.

Het was een van de tragische bladzijden uit de ontvoogdingsstrijd van de werklieden geweest. In 1859 beteugelden artikels 414 en volgende van het Strafwetboek nog steeds het verenigings- en stakingsrecht van de ar-

beiders. Welnu, begin 1859, was de toestand hachelijk in de Gentse katoenindustrie; fabrieken werden gesloten, de lonen verminderd, er heerste een zekere agitatie, meetings werden ingericht, werklieden gingen aan 't staken.

Het is dat ogenblik dat een slecht geïnspireerd magistraat die wellicht beter de wet dan de mensen kende, de prokureur des konings de Villegas, uitkoos om de politie opdracht te geven in de herberg "In het zwart hondeken" beslag te leggen op de kas die de opbrengst van de omhalingen of "rondekens" ten voordele van de stakende werklieden bevatte, de Villegas had dit bevel gegeven, zonder zelfs de burgemeester, hoofd van de politie, te raadplegen.

De politiekommissaris werd nogal koeltjes onthaald, trok zich terug, bracht verslag uit aan de burgemeester die ten stadhuize met de gouverneur van de provincie overleg pleegde. Beide waren het volkomen eens : het optreden van het Parket was "inopportun et odieux".

de Kerchove poogde toen met de uitbater van de herberg te onderhandelen, doch zonder enig sukses; toen beval het Parket aan Rijkswacht en Politie in de herberg binnen te dringen; zij werden met stenen onthaald doch konden uiteindelijk de hand leggen op de kas die 850 fr. 24 cent, bevatte !

Het verslag van gouverneur De Jaegher aan de Minister van Binnenlandse Zaken is een ware akte van beschuldiging, een kaakslag aan de prokureur des konings; het totaal gebrek aan takt en aan mensenkennis van deze magistraat had het ergste kunnen veroorzaken. In elk geval blijkt het wel dat Karel de Kerchove in deze aangelegenheid weinig verwijt treft, maar dat men hem andermans domheid en brutaal optreden in de schoenen heeft willen duwen.

In het tweede voorval, de verdrijving van de Gentse begijntjes, is integendeel de houding van de Kerchove onmogelijk goed te praten. Hij heeft in deze aangelegenheid slaafs de antiklerikale mentaliteit en instructies van zijn partij gevolgd, zonder ook maar iets te beproeven om de aanslag op de rechten van de begijntjes en op een van de mooiste Gentse stadsgezichten, te verhinderen. Als hoofd van het kollege en van de meerderheid in de gemeenteraad, was hij de verantwoordelijke en blijft hij de verantwoordelijke voor het gebeuren ook voor het nageslacht dragen. De antiklerikale meerderheid had besloten dat de begijntjes, kost wat kost, onder om het even welk voorwendsel, uit het Begijnhof Ste Elisabeth zouden verdreven worden en dat men dit gezegend oord zou verminken en van zijn karakter en atmosfeer beroven door het aanleggen van nieuwe, rechtlijnige straten, de vernieling van tuintjes en konventen. Het Verzoekschrift van de Grootjuffrouwen die herinnerden aan al hetgeen de begijntjes in het verleden voor Gent en zijn inwoners hadden gedaan, werd verworpen; de grachten werden gedempt, de ingangspoort

werd verwijderd, de huizen en konventen aan vreemde personen verhuurd en in een laatste gebaar van barbaarse woede werden de mooiste getuigen van het verleden afgebroken en gesloopt alsof men elk spoor van hun bestaan voor eeuwig had willen doen verdwijnen.

Uiteindelijk werden de begijntjes, in 1874, uit het Oud Begijnhof van Ste.-Elisabeth verdreven.

Het was en blijft een vlek en een smet op het burgemeesterschap van hem die in deze aangelegenheid de moed niet heeft gehad neen te zeggen aan zijn partij en aan zijn direkte medewerkers.

*
* *

Karel de Kerchove was bijna een kwart eeuw burgemeester van Gent, toen hij zijn krachten zag afnemen; hij streed moedig tot het uiterste; wanneer hij inzag dat hij zijn mandaat voortaan niet meer naar behoren zou kunnen uitoefenen, schreef hij een brief aan de Gemeenteraad waarin hij de leden ter kennis bracht dat hij ontslag als burgemeester van de stad indiende. Drie dagen later begaf een afvaardiging van de Raad zich naar zijn woning om hem te danken voor al hetgeen hij voor zijn geboortestad had gedaan. Het was zijn laatste troost; hij overleed kort nadien op 21 februari 1882.

Gent bracht hem een laatste grandioze en postume hulde.

Zijn marmeren borstbeeld werd in de Gemeenteraadszaal geplaatst, zijn portret in de stadsscholen. Zijn naam werd gegeven aan een school, het Instituut de Kerchove.

Zijn talrijke vrienden en bewonderaars richtten hem, in 1899, een monument op aan de ingang van het Citadelpark, werk van Leroy en Marchand. Aan de laan zelve werd in 1918 zijn naam geschonken.

PIERRE KLUYSKENS

Inventaire archéologique – Fiche nr. 409

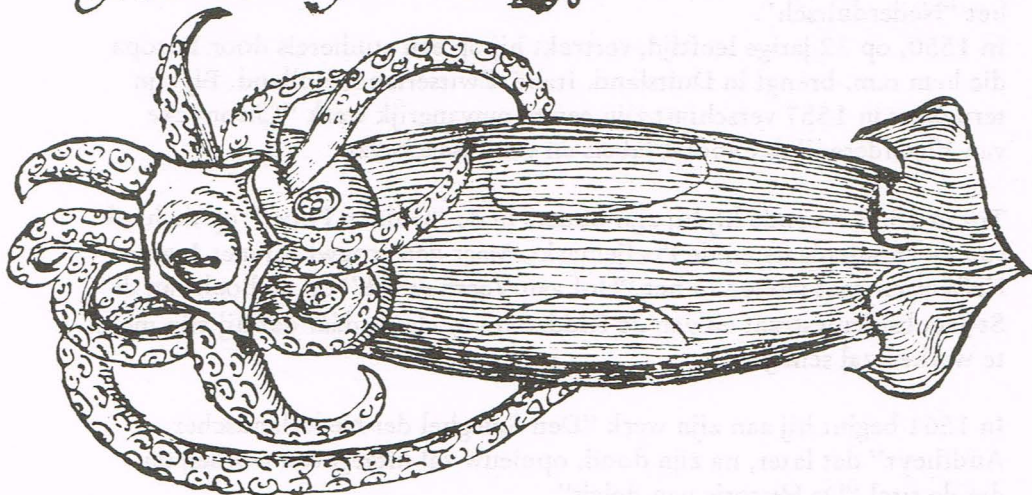
In de rubriek “Handschriften” – Bibliotheek van de Stad en van de Universiteit van Gent, G. 6091 – XVIe eeuw (1566-1569), stelde Paul Bergmans, op 12 november 1906, in de franse taal een fiche op over

HANDSCHRIFT VAN DE MEMOIRES VAN MARCUS VAN VAERNEWYCK

De memoires van Marcus van Vaernewyck (Gent 1518-1569) vormen een van de interessantste nederlandse bronnen voor de geschiedenis van de godsdiensttroebelen in de Nederlanden in de 16e eeuw en meer in het bijzonder gedurende de jaren 1566-1568.

De bibliotheek van de Stad en van de Universiteit van Gent bezit een origineel, eigenhandig geschreven manuscript van 398 vellen papier (0,320 x 0,216 m.) in hun oorspronkelijke kافت van fijn perkament. Het werd aangekocht in november 1869, voor 200 florijnen, bij de Amster-

In Arbu Kati
Die gatte gemaek by ze ghebar
Die mij: d'ingre: by dat v'indt' d'f'ary
La gater de die mia fait p'ander
par moy p'ont en grand amv'illi s'ofender
adins d'amiy d'ard d'f'g'ier

(Foto Stadsarchief Gent)

damse boekhandelaar Frederik Muller die het verworven had in de maand september van hetzelfde jaar op de boekenverkoop van P. G. J. Hoog van ter Haar, voor 125 florijnen.

Mr. Ferdinand vander Haeghen gaf er de tekst van uit voor de "Vlaamse Bibliophilen" (Gent, H. Annoot, 1872-1881; in-8°, 5 vol.) Een franse vertaling door Hermann Van Duyse werd gepubliceerd door de zorgen van Mr Maurice de Smet de Naeyer (Gent, H. Heins, 1905-1906; in-4°, 2 vol.)

Het is aan dit laatste werk dat onze reproductie ontleend werd; ze geeft ons een specimen van het schrift, samen met het fac-simile van een tekening van Vaernewyck die een monsterachtige vis voorstelt die gevangen werd in Holland op het einde van het jaar 1566.

Het manuscript bevat een andere tekening die de Protestantse tempel voorstelt die in Gent gebouwd werd in 1567.

De dood, op 20 februari 1569, belette de auteur zijn werk te beëindigen.

Cf. F. vander Haeghen, etc. *Bibliotheca belgica*, v^o *Vaernewyck* – D. Jacobs, *Het Wonderjaar te Gent* (Uittreksel van de *Tijdspiegel*, 1906, pp. 85-86.

NASCHRIFT

Marcus van Vaernewyck werd te Gent geboren op 21 december 1518. Zijn vader Marcus en zijn enige (oudere) broer Pieter waren beeldhouwers.

Alhoewel hij afstamde van een rijke en adellijke familie schijnt hij slechts één maand naar school geweest te zijn. Hij kende enkel zijn moedertaal, het "Nederduitsch".

In 1550, op 32-jarige leeftijd, vertrekt hij op een studiereis door Europa die hem o.m. brengt in Duitsland, Italië, Zwitserland, Holland. Bij zijn terugkeer in 1557 verschijnt zijn eerste omvangrijk werk "Chronycke van Vlaenderen" dat vooral fabels en verzinsels bevat.

Tot in 1558 woonde hij bij zijn ouders in de "Gulden Poort" op de hoek van de Paradeplaats en de Poeljemarkt. Maar dan trouwt hij met Livina Hallyns en gaat wonen in het "Hof van Vaernewyck" op de hoek van de St-Jacobsnieuwstraat en van de Ridderstraat. Het is dáár dat hij zijn meeste werken zal schrijven.

In 1561 begint hij aan zijn werk "Den Spieghel der Nederlandscher Audtheyt" dat later, na zijn dood, opnieuw zal uitgegeven worden onder de titel "De Historie van Belgis".

De waarde van zijn werken is zeer uiteenlopend. Wat hij zelf gezien en

beleefd heeft wordt zeer objectief beschreven en vormt een uiterst waardevolle bron voor de locale geschiedenis van zijn tijd. Fris is evenwel niet te spreken over wat hij van anderen overgenomen heeft en spreekt van "een mengsel van fabels en domheden... ellendig samengeraapt... prietpraat..."

Marcus was een belangrijke persoonlijkheid in onze stad, een man van aanzien.

In 1563 wordt hij Gouverneur van de Armenkamer.

In 1564 Schepen van de Keure.

In 1566 wordt hij Stapelheer en heeft hij zijn bureau in het Tolhuisje op de Graslei.

In 1568 wordt hij Schepen van Ghedeele.

Hij was bovendien Kerkmeester van St-Jacobs en, als dichter, lid van de Rederijkerskamer "Maria Theeren".

Zoals vermeld op de fiche stierf hij op 20 februari 1569.

Zijn borstbeeld prijkt op het huis "De Bonte Mantel" op de Vrijdagmarkt, huis dat bij de oude Gentenaars beter gekend is als "den èwen bougiewinkel van Bert". Onder het beeld staat de spreuk van de familie van Vaernewyck : "Laet Vaeren Nydt".

Op 3 december 1978 werd een gedenkplaat onthuld aan het huis in de Baaisteeg 10 waar vroeger het Vaernewycksteen stond.

H. C.

Onze Gentse keukenrubriek

Afgaande op de titel zou de lieve lezeres en de ernstige lezer misschien vermoeden dat wij een nieuwe rubriek in ons tijdschrift gaan openen. Niets is minder waar. Wij zouden wel uit de toon vallen als de Heemkundige Kring haar bijdrage niet zou leveren aan het jaar van de Streekgastronomie. Over deze materie werd er tijdens het afgelopen jaar een ontzaglijke berg gegevens gespuid in allerhande publicatie's. Gaande van dagblad via weekblad naar radio en T.V. De inbreng van de V.V.W.'s en de restaurants zelf mogen ook niet vergeten worden. Zonder ook maar de spijzen aan te raken, hadden we al allemaal een indigestie enkel door het bekijken van de voorgeschotelde of voorgestelde menu's al dan niet in beeld. Streekgastronomie is nu zo een beetje een statussymbool geworden. Daarover praten staat chic. Maar mogen we wel nog over streekgastronomie schrijven heden ten dage ? Kritisch bekeken durf ik beweren van niet. Vroeger speelde bvb het water dat verwerkt werd in de productie een specifieke rol. Het was soms bepalend voor de eind-smaak van het produkt. We denken bvb aan de Gentse bieren en aan bvb het Wetters brood. Maar dat water werd dan ook plaatselijk uit de grond gehaald en het was de samenstelling van de grond die de smaak aan het water gaf en zo verder aan het product. Heden ten dage wordt het hoogst bedenkelijk nog water voor consumptie zelf uit de grond te halen vooral in de omgeving van industriële complexen. Nu trekt iedereen water in via een leiding en dit water is over grote oppervlakten van het land van dezelfde natuur. Die diversiteit in de smaak is dus verdwenen. Evenzo de andere produkten die ter plaatse gewonnen werden en ook verbruikt. Wanneer U nu konijn eet weet U niet of het uit de streek van Gent komt of uit Nieuw-Zeeland of Frankrijk. De melk die U voor U op tafel hebt staan kan zowel uit Bavegem komen of uit Bornem als uit Rotselaar naargelang de melkboer waar U ze gekocht hebt. Waar zit nu de specifieke smaak van de koeiemelk uit de streek ? Het is zelfs dat wat oorspronkelijk de smaak van een mattetaart bepaalde. Melk van koeien uit de Denderstreek. Dan wil ik nog niet eens uitgebreid praten over de industriële kwekerijen van paling. En in de huidige omstandigheden zij die nodig want nu paling eten, zelf gevangen in sloten en beken – als er nog te vangen zijn – zou een aanslag betekenen op uw gezondheid. Vóór de oorlog kon men ten hoogste een moddersmaakje hebben bij de paling maar heden zou men er allerlei scheikundige bijmaakjes moeten bijnemen. Verderop wordt ook de aanmaak van waterzooi besproken. Hij moet uit riviervis bestaan. En logisch gezien kan ik er inkomen. Toen de waterzooi ontstond als volksgerecht was de vis in elk geval binnen het bereik van de minderbegoeden. Men kon hem desnoods zelf uit de Gent-

se wateren halen en gratis. En dit was niet het geval met kip. Dit was tot enkele jaren na de tweede wereldoorlog een duur product dat zelden in huis kwam van de volksmens. Wie lektuur van A. Hans doorgenomen heeft zal dit beamen want die schrijver heeft dit menigmaal aangestipt in zijn boeken en boekjes. Dat later de kip in de plaats kwam van de 7 soorten riviervis zal wel in de eerste plaats te wijten zijn aan de moeilijkheid om aan enkele specimen te geraken. En verder hebt U ook nog de smaakwijziging. En als U dan verder leest wat werk er was aan een echte ouderwetse waterzooi dan kan ik mij voorstellen dat later de kip dichterbij de hand lag. Zodoende ging een oud plaatsgebonden recept – te plaatsen onder de noemer streekgastronomie – over in een ander zeer goed recept dat algemeen is en niet meer streekgebonden. En zo kunnen nog meerdere voorbeelden worden aangehaald, zoals bvb de hutsepot. Maar laat dit uw gezonde appetijt niet bederven en laat ons overgaan tot de streekgastronomie zoals ze 19 jaar geleden werd beschreven zonder het woord te gebruiken. We bedoelen de artikelenreeks van de hand van wijlen Richard Vankenhove (R. V.) in het nu ter ziele gegane half

cultureel – half commercieel Gents tijdschrift “Palmares”. Wie is de gelukkige bezitter van de ganze collectie ? Wij denken nog maar weinigen. Nochtans uit zo een volledige verzameling hebben wij de stukjes gehaald van R. V. die verschenen onder de zelfde titel als deze van onderhavig artikel.

Richard Vankenhove was een volkskundige van de bovenste plank. Reeds in 1932 verscheen van zijn hand “Het VOLKSLEVEN en het STRAAT-LIED”. Adhemar Lepage schreef de muziek voor de teksten. In het Museum voor Volkskunde – zijn troetelkind – bracht hij leven in de barak door allerlei volkskundige manifestaties. Zijn initiatieven waren onuitputtelijk. Zijn kennis van de materie was ontzaglijk. Bij het lezen van zijn artikelen zal dit genoegzaam tot uiting komen. Zijn reeks bijdragen in “Palmares” verschenen van januari-februari 1963 tot en met mei-juni 1967. Op 23 juni 1967 overleed R. V. zodat mag worden verondersteld dat hij nog wel het een en het ander uit zijn mouw zou geschud hebben betreffende de Gentse keuken. Bij het lezen van de tekst zal direct opvallen dat dit afleveringen waren. Op enkele minieme schrappingen na hebben we alles overgenomen zoals R. V. het heeft neergeschreven, zodat ook meteen de lezer de specifieke stijl van R. V. kan proeven. Wat de lezer evenzeer zal appreciëren zijn de sprankelende tekeningen van François Zenner alias Taf die de teksten begeleidden. Ze zijn volledig in harmonie hiermede. Tot slot onze hartelijke dank aan Mevrouw Penen van Heusden, verantwoordelijke uitgeefster van “Palmares”, voor de verleende toelating betreffende de overname van artikelen en tekeningen. Evenzo gaat onze dank naar ons charmant medelid Mevrouw Nadia Hublé-Vankenhove voor haar toestemming tot publicatie van deze artikelenreeks.

ANDRÉ VERBEKE

ONZE GENTSE KEUKENRUBRIEK

Vele lezers hebben zich, gedurende het uitzenden in de Vlaamse T.V. van het 2de deel van “Gent 1900”, oprecht verkneukeld gedurende de culinaire discussie van de twee moeders aan de bruiloftstafel, en vele wilden raad inwinnen over het voorbereiden van enkele gentse gerechten. Waarom niet ? Hier gaat Nr. 1.

“Patatten met pellen”

In het eerste zaaltje dat wij in het Alijns Museum bezoeken staat op het einde van het plaatsje, in de hoek rechts, een eigenaardig voorwerp, half

keteltje, half koekepan, waarop een opschrift : “gebruikt voor de verkoop van patatten met pellen”.

Voor vele oude Gentenaars was (en is nog) patatten met pellen een ware lekkernij. Hoe werden die bereid ? De aardappels, ongeschild, maar met zorg meermaals gespoeld en ontdaan van alle aanklevende aarde, worden gewoon in het water gekookt (water met een weinig zout). Opgediend in een grote teil te midden van de tafel geplaatst, worden zij zo warm mogelijk een voor een met een vork opgepikt; de zeer fijne schil wordt er nu met een mesje afgepeld, en daarna wordt de aardappel, voorzien van wat zout een een kluitje boter, met zorg naar binnen gespeeld.

Deze aardappels zijn de meest voedzame, aangezien de meest voedende bestanddelen juist onder de dunne pel schuilen.

Met “patatten met pellen” (volgens Lievevrouw in zijn gents woordenboek ook “patatten met kazakken” genoemd) werden meestal gegeten : hoofdvak (geperst varkenskop), droge haring en vooral in de wintermaanden gerookte sprout.

Een verdwenen “lekkernij”

Vele bezoekers van ons vernieuwd Museum voor Volkskunde zouden graag op het buffet van de oude Volksherberg enkele flessen zien prijken met etiketten van verdwenen dranken, verder “saffarkens” en andere zaken meer.

Wat dan zeker niet zou mogen ontbreken is de “vuile fles” (de vuile flassche).

Onze werkersbevolking, die slechts bij “Meneere” (lees de dokter) ging in geval van uiterste nood en ook nog niet gewoon was (of niet kapitaalkrachtig genoeg) om voor een kleinigheid bij de apotheker binnen te wippen en beroep te doen op zijn duizend en één specialiteiten, zorgden gewoonlijk zelf voor hun gezondheid. Bij het “opkomen” en het “afval-

Een “druppel van de vuile flassche”

len” van de bladeren, als het gezicht of het lichaam wat “uitslag”, of wat “brand” vertoonden of kleine zweertjes overal rechtdoorbraken of “tussen vel en vlees” bleven steken, dan was het tijd eens een bloedzuiverend middel te nemen. Moeder kocht een “maatje” winkelsiroop en een pakje sulferbloem en nolens volens moesten de kinderen dit vies goedje naar binnen werken; moeder nam ook, met tegenzin, een flinke portie. ’s Zondag ging vader naar den “boeteneed” in zijn stamherberg, en bestelde, in plaats van een pint of ‘nen ko (een glas genever); een “druppel van de vuile flassche” dit was een geneverfles, halfgevuld met klontjes van gedroogde rhabarber, en overgoten met genever of brandewijn. Na een paar weken “trekken” was het vies bruin vocht een onfeilbaar middel. Vader betaalde er vijf cens voor als voor een glas genever, werkte het met een lelijk vertrokken gezicht naar binnen, en was zeker dat hij vlug weer in orde zou zijn.

**Op stap, op stap, de boeren eten pap,
De Gentsen eten soep(e) mee huldren zeverlap !**

Waren het nu de Gentenaars die de boeren verweten voor papeters of scholden de boeren de stadsmensen voor soepeters met verfijnde manieren : de zeverlap, natuurlijk het servet (op de buiten alleen gekend als : “zeverlap” voor de hele kleintjes ?).

Er wordt dus een lijn getrokken tussen de buiten : papeters en de stad : soepeters. Niets is minder waar, ook de stedelingen aten en eten pap : de vrijdag, vastendag, kwam in de meeste gezinnen melksoep op tafel : zoete melk bereid met rijst, maïzena, koekjes, beschuit en later haver-mout en ingevoerde zaken van vreemde oorsprong zoals “Quaker Oats”; maar ook zure of gekarde melk, ook al weer op allerlei wijzen bereid, maar oh, lekkernij uitgelezen boven alle heerlijkheden, met stukken appel ingekookt en verbeterd met winkelstroop of bruine suiker. Ik heb als kind menigmaal mogen roeren en blijven roeren in de karnemelkpap tot hij koken zou – omdat hij niet zou aanbranden ! – en ook niet zou overkoken !

Maar de oude Gentenaars hebben jaren geleden ook andere soorten van “pap” gekend, die eerder tot het domein van de “soep” behoorden.

Soepeters...

Papeters...

“Bierpap”

Deze lekkernij (?!) is zo goed als verdwenen omdat de aanleiding ertoe in ons dagelijks leven uitgeschakeld werd. De gewone mens dronk geen bier aan tafel; het was

Bierpap

te duur. Men dronk water of koffie. Kleine burgers hadden soms wel een vaatje bier in huis waarvan 's middags de vader of een kind de houten kraan ging opendraaien en in een schenkan het nodige voor een maal ging bovenhalen. De rijke burger dronk meestal wijn. Zo'n vaatje bier moest op een zekere tijd worden leeggedronken of 't bier "bleef niet goed". Dan zag men op zekere dag dat in het lang bewaarde vocht zich kleine witte vlekjes begonnen te

vertonen : 't was "kaantjesbier". Dit gebeurde dikwijls in kleine gezinnen, waar de kleine ton (een kwartje ton) dan moest weggehaald worden en vervangen — zoveel verlies ! Maar dat maakte de rekening van de spaarzame huismoeder niet : het kaantjesbier werd afgelaten en omgetoverd tot bierpap. Definitie, dus wat is bierpap : een uitvinding van de spaarzaamheid !

Hoe werd bierpap bereid ? Sommige zullen U een reeks keukenboeken voorleggen, met allerlei mengsels, en oh ! foei ! soms een mengsel van bier en melk ! Al wat ik mij kan herinneren is dat het een vloeistof was van warm bier (brr !) met vermicelli, draadjes of sterrekens soms met wat gebrokkelde koekjes, suiker en een smaak van kaneel : of afschuwelijk iets. Maar niets te doen : moeder regeerde als absolute macht over keuken en tafel, en iedere poging om het brouwsel te laten staan, te verwijderen, of door iets anders te laten vervangen stuitte op een onverbiddelijk : "eten wat de pot kookt !" Andere tijden, andere zeden ! En nu zijn met het opkomen van de fleskens bier, de sjouwende brouwers, de grote en kleine tonnen en... de bierpap verdwenen.

Een ander brouwsel uit vroegere tijden waaraan de herinnering alleen doet huiveren was :

"Wijnsteenpap"

Hier stappen wij van de spaarzaamheid in de gezondheid. Ik zei het reeds, voor de gewone mens was de apotheek een oord waar men slechts binnenliep in uiterste nood en meestal met een receptje van de dokter in de hand. Bij het wisselen van de jaargetijden wist de huismoeder, in vele gevallen een halve dokter, met alles raad. Zo werd wijnsteenpap in de lente een onfeilbaar middel voor het reinigen van de nieren. De gewone huisvrouw nam enkele stukken of sneden brood liet die met water

en (als het er af mocht) een klontje boter tot een malse vette brei koken, het geheel werd door een stramijn gedraaid, daar nu een flinke lepel wijnsteen bij en wat suiker voor de smaak, en de gezonde "pap" was klaar. Sommige keukenboeken zullen u spreken over 100 g boter en één of twee eierdooiers, maar dit werden aanzien als boeken voor spilzieke keukenmeiden die de "klonten" boter in het vuur wierpen om het aan te wakkeren bij het plotseling "nemen" van een stuk gebraden vlees. De wijnsteenpap was en bleef in al zijn eenvoud, om te schrikken en te beven, wat moeder deed zeggen : "dat is toch iets met die lekkere kleine; iets dat zo goed is, en zo gezond !".

"Taatjespap"

Een pap ditmaal die van het vocht pap alleen nog de naam en zelfs niet meer het uitzicht had. Wel het eenvoudigste gerecht van de drie en ditmaal buitengewoon gegeerd, vooral bij winteravond. Bereiding ? Niets is eenvoudiger : een pot met proper geschilde en doodgewoon gekookte aardappels (petatten of taatjes); daarbij een flinke geut karnemelk om het geheel om te werken tot een dikke brei; daarin een goed kluitje boter, en dat vonden klein en groot zo smakelijk dat het was "om zich de vingers bij af te likken !". En zulks met een gedroogde haring of een gebakken krakelo !

En om te eindigen, spraken wij daar niet over haring ?

"Haring"

't Is steeds een volksgerecht bij uitnemendheid geweest, zo voor 's middags met de "petatten" zo 's avonds bij de boterham. Hebben wij allen niet gekend : de verse haring, door de meeste mensen als "gemene" levaart bestempeld, maar een lekkernij (de kleinste uit) hard gebakken om vier uur met een warme kop koffie (1); de gezouten haring : haring in de pekkel, aanzien als onfeilbaar voor het versterken van uit ziekte komende mensen (van vitamines nog geen spraak); de ingelegde haring, lekkernij die op iedere kruidenierstoonbank te prijken stond in een geglazuurd kuipje met bovenop een stuk gesneden ruit. Wat een pret als de verse kuip daar stond de vrijdag morgen, met grote schillen ajuin bovenop, sneetjes rauwe roodglinsterende wortels enkele "peperbesjes" een paar laurierbladen ! Dan de gedroogde haring, schoon bruingerookt met goud-

(1) Nochtans werd levaart aanzien als "de" gemeenste vis, vooral door de kenmerkende geur bij het bakken. Zeiden de begoede mensen niet wijzend op het fabrieksvolk : " 't Klokje die klept,
't Fabriekske is gedaan.
Mijdt U uit de gaten
Want de levaart die is daar !"

gele schijnen op het vel. En de mannen die vroegen naar een dikke kuit, de meisjes naar een mals melkje (hom) ! En dan de goede krakelo, bij winteravond langs de straten luidkeels gevent en in de pan gebakken ! Gekuiste haring in azijn of mayonnaise (zijnde rolmops) en gestoomde haring (denkt aan de kraamkens met Hollandse boerkens) zijn uitvindingen van de moderne tijd ! Het belang van de haring was zo groot, dat hij een ware rol speelde in de volksspraak. De vrouw van onze ouderwetse barbier, die aan de toonbank van de kruidenier stond te vertellen waarom zij moet meewerken 's avonds en 's zondags (inzeppen en afwassen) zei: "maar mensen, mijn man moet er iets bij doen en ik moe helpen : hoe zou dat anders gaan in mijn huishouden ? Mijn man wint als arbeider in de "Lys" 14 frank en een droge haring in de week" !

Maar nu ter zake : er is een dag in het jaar dat de haring bij ons volkmensen hoogtij vierde, namelijk, op Goede Vrijdag. Die dag at zo goed als niemand vlees zelfs de meestverstokte Godshater niet. De grote restaurants kondigden hunne fijnste en meest verzorgde vismenu's aan : goed voor rijke mensen en de vrijdag bezoekers van de Beurs, zei de werkman. Maar thuis at men ingelegde haring met witte of met bruine bonen. Van de later als overmachtig heersende mayonnaise nog geen sprake. Maar de fijne huishoudster zorgde dat zij haring had met hom; en toen werd van die hom, met melk, een uitje en wat azijn een lekkere witte saus gemaakt. Ieder gerecht, kon, goed bereid, toch lekker zijn ! De Oude Keukenpiet "ligt met mij in veete", of, zoals hij mij in onze savoureuse gentse taal zegde : " 't is haoit ende nijd veur eeuwig en altijd !" De aanleiding ? Ik heb hem verschrikkelijk "veraffronteerd" door hem met een naïef gezicht te vragen naar het recept van de Gentse Waterzooi van kiekens. Wat !, zo schoot hij uit, gij zijt ook al een van die verraders die spreken van dat ding dat men waterzooi durft noemen ? Dat ik een Stropdrager ben wil ik geweten hebben en ben er fier op. Maar 'nen kickenfretter, neen mijnheer, dat is goed voor de Brusselaars.

Gentse waterzooi

'Nen Gentse Waterzooi, mijne vriend, (zo ging hij al met eens uit de hoogte neerkijkend voort) dat is een puur Gents gerecht van zeven soorten riviervis, zeven soorten goed geteld.' – Zeven, zo onderbrak ik, is zeker en vast een heilig getal, dus zal het gerecht goed zijn. – Oude Keukenpiet zette even een bedenkelijk gezicht, trok toen zijn schouders op en vervolgde : paling, barbeel, karpel, zeelt (of tink), snoek, baars en blik (of grondel), zeven goed geteld. De hoofdzaak is de zeven soorten samen te brengen en te zorgen die allemaal terzelfdertijd vers te hebben, want verse vis is de basis van het wellukken van het gerecht.

Er is nu heel wat te vertellen over de bereiding, want er is weer natuurlijk een meer volkse, een verbeterde en een fijne manier.

Het recept van ons moe

De meest eenvoudige begint met een soort visbouillon : de vissen worden geschrobd, en gekuist, en geruimd, en in gelijke stukjes gesneden. Per kilogram vis smelt men nu in een grote kastrol vijf en zeventig gram boter, die men, eenmaal gesmolten aanleengt met wat water waarna men een paar peterseliewortels, een tweetal blaadjes laurier en een flinke portie zout en peper toevoegt.

Het ganze vocht moet in zijn geheel voluum zo groot zijn dat, wanneer de stukken vis in de

kastrol worden gevoegd, zij slechts tot halve hoogte in het nat liggen. Nu wordt de kastrol hermetisch, zelfs met een doek afgesloten en het geheel laat men nu op een goed open vuur gedurende vijftien à twintig minuten koken.

Dan worden peterselie en laurier verwijderd men voegt er integendeel het sap van een citroen bij, een glas (of meer) witte wijn, een paar gerasp- te beschuitjes, en het geheel, in een platte schotel gegoten, is klaar om opgediend te worden met enkele geboterde fijne sneedjes brood. Dat zal zo wat de bereiding van het gewoon volksrestaurant geweest zijn.

Zondagsrecept

Een meer gecompliceerd recept zal nu een eerste bouillon laten vervaardigen alleen van de paling met nog een kruidnagel erbij; na een tijdlang zachtjes "trekken" wordt het geheel door een zeef gedraaid. Terug op het vuur geplaatst voegt men nu allerlei kleine visjes in zijn geheel erbij (in dit geval zijn de visjes niet in stukjes). Nu weer een kwartiertje trekken en de schotel is klaar. Nota bene : opgelet, de ontelbare kleine graatjes (met haakjes) van de riviervis krijgt men er gratis bij !

Veur ne gruute diner !

Een derde en laatste recept, aangeduid als verfijnd familierecept spreekt van een eerste bouillon getrokken uit de viskoppen met een liter water, ajuin, wortel, peterseliewortel, laurier, kruidnagel, peper en zout en vier of vijf beschuitjes. Hier ook komt een zeef te pas. De vis zelf wordt twee à driemaal afgekookt, en staat dan op de buis te "trekken" gedurende een twintigtal minuten. Midderwijl wordt een saus vervaardigd met vijf-

tig gram boter, een lepel bloem, de eerstgetrokken bouillon en een glas wijn : het geheel goed geklopt; daarna wordt aan die gekookte saus een eierdooier, een sap van een citroen, en nog vijftig gram boter gevoegd. In die saus legt men nu de vis die men heeft laten uitdruipen en alles wordt zachtjes gemengd. Hier wordt de schotel nog opgediend versierd met gehakte peterselie en... de fijne boterhammetjes.

Kennen ze da nog ? Niens !

Wel, wat zegt gij daar van, mislukte kiekenfretter, besluit mijn Oude Keukenpiet triomfantelijk ?

Om de vingers bij af te likken (alle wellevendheidsvormen ten spijt) beaam ik gaarne. Maar als met een dubbele waterspuit bekoel ik zijn enthousiasme door te zeggen : jammergenoeg behoort zulks alles definitief tot het verleden; want waar is het Gents restaurant, zelfs "In de Waterzooi" waar gij nog zulk gerecht bekomen kunt en waar is de familie (zelfs bij de meest verwoede vissers) waar men *zeven* soorten *verse* rivier-

vis kan samenbrengen ? Vroeger trokken onze specialisten van 's morgens drie uur naar de Leie, naar het Kanaal, op plaatsen waar zij op voorhand hadden geaasd. Wie niet veel optrok werd bespot. Denk aan het liedje :

Maar zie da's komiek

Geen ééne blik (bis)

Ik en mijn maten hebben bovendien

Te gaore geen éénen, geen éénen steirt gezien.

Laat ons er van zwijgen, zei Oude Keukenpiet, 't zou nu nog minder dan een staart zijn — misschien een oude benzineketel of nen versleten schoen. En om ons verdriet te vergeten schonken wij ons 'nen Plumet in.

Het huwelijk van Maria van Bourgondië

Op 27 maart was het 500 jaar geleden dat Maria van Bourgondië, Gravin van Vlaanderen, stierf.

Merkwaardig is wel dat men hier deze verjaardag in alle stilte heeft laten voorbijgaan; nochtans werden er reeds meer futiele zaken herdacht.

Wat mag wel de reden zijn van deze opvallende terughoudendheid? Zou het misschien het slecht geweten kunnen zijn van de Gentenaars? Het arme kind had zich inderdaad niet erg te loven over de Gentenaars. Zij is nog geen volle 20 jaar als haar vader sterft. De Koning van Frankrijk wil zich meester maken van haar rijk en terwijl profiteren onze fiere stadsgenoten van haar hulpeloosheid om haar het Groot Privilegie af te dwingen. Iets waar ze zeer fier op waren, zij het dan ook dat de gebruikte methode weinig elegant was. Maar ja, in de politiek is niets elegant.

Dat was zo in 1477 en daar is inmiddels weinig verandering ingekomen, vrezen wij. Maar goed, wij althans willen de verjaardag van haar dood niet laten voorbijgaan zonder de voor haar belangrijkste gebeurtenis uit haar leven even te memoreren, namelijk haar huwelijk.

Destijds verscheen in het – helaas verdwenen – door veel Gentenaars gelezen tijdschrift “Palmares” een interessant artikeltje over deze gebeurtenis.

Van Mevrouw Peenen ontvingen wij de toelating dit artikel opnieuw te publiceren in “Ghendtsche Tydinghen”, iets waarvoor wij haar, ook in naam van onze lezers, van harte danken.

Voor een jong en fris meisje als Maria van Bourgondië, de dochter van Karel de Stoute, moet het Hof ten Walle dat, naar men beweerde, zoveel kamers telde als er dagen zijn in het jaar, geen aards paradijs zijn geweest.

Weliswaar had haar grootvader, graaf Filips de Goede, het paleis gemoderniseerd en bewoonbaar gemaakt, doch de rijke wandtapijten, de zware eiken buffetten en het kostbaar zilverwerk versierden enkel de grote ontvangst- en feestzalen, waar kinderen nooit welkom zijn.

Terugkerend van stad of wandeling zag Maria steeds de indrukwekkende, donkere massa van de middeleeuwse burcht en 's winters rilde zij van koude en angst in de lugubere gangen en naakte kamers van het Hof. Haar eerste levensjaren had zij te Brussel doorgebracht, maar wanneer Karel, in ruzie gevallen met zijn vader, zich te Gorcum gaat vestigen, eisen de Gentenaren het recht en het voorrecht op, de kleine Maria, die 6 jaar geworden is, in hun stad, in het Hof ten Walle te mogen houden, en zij hechten aan dit privilege zoveel belang dat Karel er zich over beklaagt zijn dochter slechts met moeite te mogen zien: “quant il faisait quérir

sa très noble fille devers luy à Bruxelles, à peine icelle pouvait-il ravoir". Haar moeder, de zachtmoedige Isabella van Bourbon, op weg naar Gent om er Maria die zij sedert twee jaar niet meer gezien heeft te ontmoeten, sterft te Antwerpen. Maria van Bourgondië is 8 jaar, gans alleen in dit reusachtig Prinsenhof en vanaf dat ogenblik zal zij, "de rijkste erfgename van Europa", door haar vader zeven maal verloofd worden naargelang de politieke opties of bondgenootschappen van de eierzuchtige Karel de Stoute. Wanneer hij in juni 1467, na de dood van Filips de Goede, zijn Blijde Intrede doet te Gent, is de kleine Maria aan zijn zijde op het balkon van het Tooghuis op de Vrijdagmarkt, en zij hoort voor het eerst de woedende kreten van de opstandige Gentenaren. In allerijl laat de hertog zijn dochttertje naar het Prinsenhof begeleiden. Hij wil ze buiten de stad in veiligheid brengen : "Il craignoit qu'on ne la detenist par force et par contregage" maar alle stadspoorten zijn gesloten : Maria zit letterlijk gevangen in het paleis en zij zou het nog jaren blijven. Het beeld van de opstand op de Vrijdagmarkt moet het kind toen reeds, elke illusie hebben ontnomen.

Een laatste maal zag Maria haar vader op 10 juli 1475 toen hij op weg naar Kales waar hij Edward IV moest ontmoeten, als een rukwind door Gent trok en ze in het Prinsenhof kwam omhelzen.

Zij was er nog, met Karel's nieuwe echtgenote, Margaretha van York, toen zich als een lopend vuurtje over gans het land het bericht verspreidde dat de machtige hertog op 5 januari 1477 in de slag bij Nancy was gesneuveld. Samen met het nieuws van de dood van haar vader, verneemt zij dat de legers van Lodewijk XI het hertogdom Bourgondië zijn binnengerukt en nergens tegenstand ontmoeten.

Thans beseft zij ten volle dat dagen van rouw, van vernedering en van hopeloze strijd op komst zijn.

Gent komt in opstand, stuurt een afvaardiging naar de Franse koning, dwingt van de machteloze prinses het Groot Privilegie af dat een terugkeer betekent naar de gemeentelijke autonomie.

En terwijl de duivelse Lodewijk XI overal intrigeert, rent de wanhopige Maria naar de Vrijdagmarkt om genade af te smeken voor haar twee raadgevers, Hugonet en Humbercourt, die voor haar ogen op het schavot worden onthoofd !

De ene vernedering volgt op de andere en Maria kan enkel maar toegeven, steeds maar toegeven, in de hoop dat de Vlaamse steden toch uiteindelijk zullen inzien dat zij hun eigen graf aan 't delven zijn.

Hun ogen gaan dan toch open op het ogenblik dat Maria haar laatste troef uitspeelt, nml. haar zevende verloofde, Maximiliaan van Oostenrijk. Enkel haar huwelijk met de zoon van de machtige keizer Frederik III kan nog redding brengen, want hij zou beroep kunnen doen op bondgenoten die wellicht Lodewijk XI tot betere gevoelens zouden brengen.

Zelfs Gent begroet Maximiliaan als “de” redder wanneer hij op 18 augustus kort vóór middernacht zijn intrede doet in de stad. Midden een zee van mensen, vlaggen, vreugdekreten, wordt hij triomfantelijk naar het Prinsenhof geleid. Als voor een God prijkt op een triomfboog : “Gloriosissime princeps, defende nos ne pereamur”.

Maria, doodsbleek in haar prachtig gewaad, wacht aan de ingang van het Paleis de komst af van haar verloofde, de bevrijder die zij nog nooit heeft gezien.

Kroniekschrijvers verhalen ons dat zij in haar kleet een anjelier, symbool van huwelijk en liefde, had verborgen, die hij, zo wilde de traditie

MARIA VALESIA
MAXIMILIANO ARCHIDUCI
AUSTRIÆ NUPTA
29. Comes Flandria.

Uit "Flandria Illustrata" (Foto Stadsarchief Gent)

het in die jaren, moest ontdekken. Maximiliaan begint fatsoenlijk met twee vingeren te zoeken, zonder veel sukses. Het was de bisschop van Trier die hem de raad gaf het kleed van zijn verloofde wat open te doen en tot eenieders vreugde ontdekte de bedeesde Maximiliaan er de anjelier !

Het werd een zeer korte nacht, want toen de verloofden kennis gemaakt hadden, gingen alle genodigden zich aan tafel wat versterken, waarna Maximiliaan en Maria nog het huwelijkskontrakt met alle nodige formaliteiten moesten ondertekenen en om vijf uur 's morgens vond in de kapel van het paleis, in alle eenvoud, de huwelijksinzegening plaats.

Zij is dolgelukkig en smoorverliefd : vergeten al de andere verloofden die men haar heeft willen opdringen. In Maximiliaan, de negentienjarige prins met zijn lang blond haar, zijn blauwe ogen, voelt zij haar geluk, een steun, een redding voor haar volk : "Et si parfaite liesse fut oncques en coeur léal amant, elle fut trouvée ce jour l'assemblément de ces deux jouvenceaux".

Maria draagt een lang wit kleed, geheel met goud bestikt; op haar schouders een hermelijnen manteltje, op haar hoofd de kroon van Bourgondië. Maximiliaan is in een schitterende zilveren uitrusting gedost en voor haar is hij als een Sint-Joris uit een middeleeuws paneel, als een sprookjesprins die het recht zal doen zegevieren.

De getuigen, Margaretha van York, de eredames van de hertogin, enkele genodigden hebben plaats genomen in de kapel. De pauselijke legaat zingt de H. Mis, zegent het huwelijk in dat voor eeuwen over het lot van onze gewesten zal beslissen. Het is allemaal zo eenvoudig, zo sereen en ingetogen, want het Hof draagt de rouw van Karel de Stoute en de vijandelijke legers van Lodewijk XI zijn het land binnengevallen.

Het is de eerste zonnestraal sedert jaren in het leven van de hertogin.

Twee jaar later zal Maximiliaan te Guinegate een beslissende overwinning op de Fransen behalen : Bourgondië en Vlaanderen zijn gered maar in maart 1482 doet Maria een val van haar paard op valkenjacht : drie weken later, op 27 maart sterft zij te Brugge : zij is 25 jaar oud !

De Gentse koetsiers in 't verweer

Met het verdwijnen van de koetsiers is ontegensprekelijk een markant volkstype uit het Gentse stadsbeeld verdwenen. Met hem ging meteen een vleugje romantiek teloor, een brok folklore werd verwezen naar 't museum. Zo zeer was het silhouet van de koetsier en zijn gespan vergroeid met het dagelijks leven in de stad. Langzaam maar zeker moest de koetsier de loodjes leggen tegen de gemotoriseerde paardekracht...

Als wij ons thans in onze verbeelding de Gentse koetsier voorstellen, dan zien we voor ons een eerder goedige man, met bolrode wangen, met een deftig-lange frak en glanzende bolhoed op, wellicht met een indrukwekkende snor.

Aldus komt zijn ietwat geïdealiseerd portret bij de jongere generaties over.

Nochtans ging het de koetsier niet altijd voor de wind, moest er wel eens geknokt worden voor een rechtvaardig bestaan. En alhoewel hij een peiselijke natuur had, toch kon van hem niet gezegd worden dat hij berustend en sprakeloos bij de pakken bleef zitten, wanneer hij meende verongelijkt te zijn of ervan overtuigd was, dat hij in het ootje werd genomen. Aldus lieten de koetsiers, in het jaar 1892 verenigd in de Koetsiersbond, het niet zonder protest over zich heen gaan, toen ze van mening waren dat het Stadsbestuur met al te veel plagerijen aan hun adres uitpakte :

Dagblad Vooruit 22 september 1892 – “Plagerijen tegen de koetsiers. Sedert enige dagen legt men er zich op toe om het de koetsiers lastig te maken. Nu zij bekomen hebben van niet meer gebonden aan de kop van hun paard te staan, of voortdurend op de bok te zitten, heeft men iets anders gevonden. De koetsiers moesten nu voortdurend hunne plaats rein houden en de uitwerpselen hunner paarden opvangen.”

Het politiereglement op de huurrijtuigen en koetsiers vermeldde inderdaad, dat het deze laatsten ten strengste verboden was, hun gespan te verlaten. Ze moesten steeds ofwel aan de kop van hun paard, ofwel op de bok van hun rijtuig te vinden zijn. Eten moest maar binnenin hun rijtuig gebeuren.

De nieuwe verordening, die van de uitwerpselen, deed de emmer overlopen. Stel je de statige koetsier voor, welke met bezem en vuilnisblik paardevijgen opruimt ! Dit kon niet meer door de beugel. Dagblad Vooruit zegt verder dat ze deze bijkomende last ten sterkste afkeurden, daar “het strijdig is met de netheid van kleren en lichaam die terecht van de koetsier geëist worden.” Een bijkomend argument, door de Koetsiersbond geuit, bestond erin dat, vermits de standplaats van de huurrijtuigen

moest gehoord worden, het onderhoud ten laste van de stedelijke overheid viel. De stad diende zich maar te verstaan met de "mestpacht" om er voor te zorgen dat de standplaatsen geruimd werden.

"De paardemest is een der voornaamste bronnen van inkomsten van de mestpacht. Men moet het maar zodanig schikken, dat een bediende van de mestpacht drie- tot viermaal per dag de plaatsen der koetsiers reinigt, daar dezen laatsten toch niet met een borstel naar hun werk kunnen komen !"

En van protest kwam het tot actie. (Er is niets nieuws onder de zon !) In het "Café du Nord" op de Vrijdagmarkt, werd een bijeenkomst georganiseerd. Daarop werd besloten een achttal leden naar de burgemeester af te vaardigen, om te protesteren tegen de tergende maatregel. Teken des tijds : de vergadering besluit de burgervader opmerkzaam te maken, dat de plagerijen begonnen zijn, op het ogenblik dat de koetsiers de "Koetsiersbond" oprichtten ! De deputatie werd inderdaad op het stadhuis ontvangen. Een van de argumenten was van bijzonder doorslaggevende aard : om te bewijzen dat het zelf wegkuisen van de paardemest aanleiding zou geven tot onderling gekibbel tussen de koetsiers, kwamen ze aandraven met volgende mogelijke conflictsituatie :

"Zo bijvoorbeeld, de koetsier nr. 1 staande, wordt geroepen en rijdt weg. Er ligt mest op de plaats waar nr. 2 moet komen staan. De politie wil nr. 2 doen kuisen. Deze weigert. Vandaar procesverbaal. De getuigenis van nr. 1 wordt ingeroepen. Deze gebaart van pijkens. Vandaar twist. Enzovoort.

Blijkbaar heeft de politie verder het onderspit gedolven tegen de Gentse koetsiers, wanneer we lezen in Vooruit van 3 oktober 1892 :

"Drie van de acht koetsiers, die aan de Dampoort één meter veertig van hun rijtuig verwijderd stonden om wat schaduw te zoeken, (O heerlijke lange zomers in die tijd, n.v.d.r.) werden zaterdag door de rechtbank vrijgesproken. Den langen meter van den al te ieverigen politieman was dus niet lang genoeg !"

RENÉ HESPEL

Zes eeuwen geleden...

Jakob van Artevelde, De Wijze Man van Gent genoemd, en volgens historici “de eerste Gentenaar en Vlaming die Europees zag en dacht”, werd op 17 juli 1345 in een volksopstoot die blijkbaar vanuit Frankrijk was aangestookt, aan de Gentse Paddenhoek vermoord.

In de vorige eeuw werd hij op het Forum van Vlaanderen’s oude hoofdstad gestandbeeld.

Zijn zoon Filips heeft minder aandacht gekregen : slechts een Gentse straatnaam.

Toen zijn vader onder de bijl van Geraard Denijs viel, was deze jongste zoon slechts vijf jaar oud; hij was genoemd naar de Engelse koningin Filippina die hem in 1340 boven de doopvont had gehouden.

Over zijn verdere levensloop blijken de geschiedschrijvers eerder weinig te weten; hij zou een tijdlang in Engeland hebben verbleven, en onder de voogdij van een van zijn twee oudere broers hebben gestaan; deze broers werden verbannen omdat zij de politiek van hun vader Jakob wilden voortzetten.

Men weet alleen dat Filips later is gehuwd met Lente Van den Broucke van de St. Pieterswijk, en dat hij op de Blandinusheuvel aan de Schelde woonde. De auteur’s gaan er niet onderling over akkoord, of Jakob’s zoon eerder teruggetrokken leefde als rentenier, dan wel of hij – zij het dan in stilte – zich reeds enigszins zou hebben voorbereid op een nakend politiek en openbaar leven.

Toen de Trotse Stede sinds 1379 tegen de verdrukking en uitzuiging vanwege de corrupte graaf Lodewijk van Male in opstand was gekomen en tenslotte door belegering en uithongering in het nauw was gedreven, gaf zij op 24 januari 1382 aan Van Artevelde het roer in handen. “Hij bleek een krachtadig en stoutmoedig bevelhebber te zijn” zegt H. Van Werveke. Op 3 mei behaalde hij een overwinning op het Beverhoutsveld (waarna de graaf ternauwernood ontsnapte); doch deze laatste liet de hulp inroepen van zijn leenheer koning Karel VI van Frankrijk; en gezien een beloofde hulp vanuit Engeland uitbleef, was Gent’s lot dan wel bezegeld : op 27 november volgde de verplettering te Westrozebeke. Filips sneuvelde samen met het Gentse gemeentelager, naar schatting twintigduizend man. Het lijk van de Ruwaert werd nadien rondgesleept en aan een boom opgehangen.

Bij de zeshonderdste verjaring van deze voor Gent zo tragische gebeurtenis wil men nu ter plaatse een sober gedenkteken oprichten. Wie er zijn steentje wil toe helpen bijdragen, kan dit doen op het nummer 468-4109611-78 (Comité 1382-1982, St. Elooistraat 13B 8699 Westrozebeke-Staden).

Het monument wordt op een zondag in de maand september onthuld;
en iedereen is er nu reeds van harte toe uitgenodigd.

Prof. Dr. A. EVRARD (Gent)

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Zijn nog verkrijgbaar :

Jaargang 1973 : nrs. 9-11-12

1976 : nrs. 2-3-4-5-6

1977 : nrs. 1-3-4-5 + volledige jaargang

1979 : nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargang

1980 : nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargang

1981 : nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer : 45 fr.

Prijs per volledige jaargang : 250 fr.

De tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag (10-12 u.) in het Documentatiecentrum, behalve in de maanden juli en augustus en op wettelijke feestdagen.

Portkosten bij betaling op postrekening bij te voegen :

1 of 2 nummers : 12 fr.

3 of 4 nummers : 25 fr.

5 of meer nummers : 30 fr.

Eveneens verkrijgbaar : onze heruitgaven :

— Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata',

Eerste uitgave door Hondius : 80 fr.

Plattegrond Gent 1796 door Goethals.

Identiek aan origineel : 100 fr.

Mevrouw VAN GELUWE-EGGERMONT A.
Bibliotecaresse

AANWINSTEN

Overzicht der Rubrieken

- B België
- G Gent
- H Geschiedenis
- O Oost-Vlaanderen
- SA Sint-Amandsberg
- 9 Localia

Letters en cijfers op het einde van de regel geven de standplaats aan op de rekken.

Van den Eynde S	Inhoudstafels en registers (1922-1971) op 'De Toerist' & 'Toerisme'	B19/4
Vanhecke L	Landschappen in Vlaanderen vroeger en nu	
Charlier G, e.a.	Van groene armoede naar grijze overvloed	B2/13
—	Monumenten en landschappen	B1 B3
Boone E	Scriptophilie	
	oude aandelen en obligaties	G17 G9
Bossaert H	Richard M	G19 Min1
Callant A	Fliet (schetsen en beelden)	G19 Cal1
De Vreese A	De haven van Gent	G16 B28
Elaut L	Mijn memoires	
	Van Keilberg tot Blandijnberg	G8 Ela1
Eloy A, Lippens O, Morel Y	Werken met de hand in ambacht en vrije tijd (cat)	G17 H13
Fédéric-Lilar M, De Stoop A, e.a.	Gentse kunstschaten	
	1-De trapzaal van het Hotel Van der Meer- sche	G10 B17
Metdepenningen C	Kwartierstaat Hippolyte Metdepenningen	
	Leider van de Gentse Orangisten (1799-1831)	G11 MDP2
Sabbe D	J. B. Bethune	
	promotor van de neogotische beweging	G10 BET 1
Sijs G-Murez J	Maurice Sijs	G10 SIJ1
Vandenbroucke J	De stichting en het wedervaren van het Kar- tuizerklooster 'Koningsdal' op Rooigem te Gent	G6 Q6
Vanderfeesten G	Museum Meerhem (cat)	G6 Q5
Van Werveke A	Gentse Stads- en Baljuwrekeningen (1351- 1364)	G2 B17
ver Elst A	De Gentse stadstram in beeld	G16 C3
—	Een eeuw zorg om monumenten (cat)	G9 G10/3
—	Feestpaleis Vooruit	G10 B16
—	Nederlands Toneel te Gent (1975-1980)	G10 H4/1

De Bens E	De Belgische dagbladders onder Duitse censuur (1940-1944)	H12/19
De Keyser R	Geschiedenis in crisistijd	H2/12-108
De Schrijver R	Oorsprong van België's eigenheid en mentaliteit : een historische kijk	H2/12-106
De Zutter J	Stad Gent Inventarissen en Indices (Archief)	H30 S4-6
Falter R	Regesten op de Jaarregisters van de Keure Schepenzaar 1402-1403	
Gerard E	Flamenpolitiek en Duitse propaganda tijdens de 2e Wereldoorlog : de versie van het Militair bezettingsbestuur (1940-1944)	H2/12-117
Gerard E	Standenvertegenwoordiging in de katholieke partij van het arrondissement Roeselaere-Tielt (1918-1936)	
Gerard E	Bijdragen over het Vlaams Verbond A. Vermeylen en het Vlaamsverbond (1918-1919)	H2/12-111
Gevers L	Strijd om het Vlaams minimumprogramma in 1919 De Katholieke Vlaamse Bond, Mgr Rutten en de Katholieken van Limburg	
Janssen F	Rodenbachs bijdrage tot de Vlaamse studentenbeweging	H2/12-115
Van Cauwenberghe E	Stedelijke bevoorradingspolitiek en graanwetgeving in crisistijd te Antwerpen rond het midden van de XVIIe eeuw	H2/12-102
Louwe Kooijmans L. P.	Verleden land in beeld	
Bloemers JHF-Sarfati H	tent. 'Vondsten uit verleden land'	H22 A4
Mels C, Wils L	Hendrik Heyman, van flamingant tot christen-democraat	H2/12-114
Masson H	Archives Rex & mouvements wallons de collaboration	H30 U1-9
Peemens F	L'organisation administrative et l'action du Ministère du Travail 1895-1940	H30 V1-29
Roegiers J	De Nederlandse kerkpolitiek van Jozef II : verlicht of despotisch ?	H2/12-113
Schoenaerts J	Kerk en gelovigen in de dekenij Waas tijdens de XVIIIe eeuw	H16 B5-57
Steenhaut W, Martin D	Fonds bevrijding van Antwerpen	H30 U2-3
Stols E	Expansion belge en Amérique latine (1900)	H2/12-103
Terry M	Protestantsgezinden uit het Roeselaerse tijdens de XVIIe eeuw	H2/12-109
Thielemans M e.a.	Inventaires de papiers personnels (Goubau, Schuermans, de Brouckère, Kersten, de Trooz, De Sadeleer, Lesaffre)	H30 H16
Van Mingroot E	De Kamerijkse stichtingsbrief voor de abdij Affligem 1086	H2/12-104
Van Mingroot E	Middeleeuwse ketterij en inquisitie in de Franse Nederlanden (1025-1491)	H2/12-110

Van Mingroot E	Het Leuvense gravenhuis	H2/12-112
"	Een beruchte XVIIIde-eeuwse rechtszaak De Moord op prior Filip De Vos van Ten Walle te Elsegem (2.01.1736)	H2/12-119
van Burk JG	Eigendom van vondsten gezien in het licht van het Burgerlijk wetboek en monumenten- wet	H22 A5
Van Buyten L	Drie doopregisters van de Leuvense vonde- lingen (1745-1797)	H2/12-107
Vandenbroeke C	Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk	H17 A5
Van de Wiele J	Stad Gent (Archief) Inventarissen en Indices	H30 S4-7
	Regesten op de Jaarregisters van de Keure Schepenjaar 1404-1405)	
Van Haver G	Katholieken in Vlaanderen tussen demo- kratie en fascisme (1935-1940)	H2/12-118
Van Molle L	Belgische katholieke landbouwpolitiek vóór W.O. 1	H2/12-105
Vanieuwenhuysse J	Stad Gent (Archief) Regesten op de Jaarregisters van de Keure Schepenjaar 1360-1361)	H30 S4-2a
Vanrie A	Inventaire des archives de la maison de Charles de Lorraine	H30-M17
Vos L	Het 'Zoldercongres' (Leuven 20-23 maart 1920)	H2/12-116
—	Het zesde Grootnederlands studentencongres	
—	La Flandre judiciaire	H17 C4
—	Le Luxembourg (1815-1848)	H30 P2
	Exposition commémorative 150e anniver- saire de la Belgique	
De Vuyst J	Toneellevens te Mere	O2 B20-19
—	Land van de Woestijne ts. HK 'Arthur Verhoustraete'	O2 B40
Servaes P	Opdorp bouwt	O2 B33-6
Verriest G	Lyrisch toneel te Gent (1965-1980)	O2 A 2-17
Rutten M	Karel van de Woestijne	SA5 V.WO6
Van de Woestijne G	Karel en ik (herinneringen)	SA7 V.WO3
Van Mechelen e.a.	Dr Jan Grauls (1887-1960)	SA7 GRA1
Van Wilderode A	Filip de Pillecyn	SA7 D.PI11
Beirens G	Proeve algemene bibliografie stad Dender- monde (1612-1970)	933/1-1
"	Honderd Dendermondse gelegenheidsdruk- ken (1584-1900) verz. Dauwe J	933/10C1
De Brouwer J	De Jezuiteten te Aalst	
	De uitstraling van het College (1831-1891)	930/8 B1
De Cnodder R	Hugo De Putter	912/5 D. PU2

D'Haes R	Daensistische beweging Daensmuseum en Archief van Vlaamse sociale strijd (Aalst)	930/21 C1
Galle M	Cyriel Buysse	985/5 BUY4
Ghysens U	Het Aalsterse volksleven d4 Een musicerende stad (1860-1980)	930/20A1
Goemé C	Drongen in oude prentkaarten	928/2-1
Notteboom H	Adegemse hoeven	9991/2-2
—	Oost-Vlaanderen, bouwheer staat België Van Crombrughe en Sint-Jozefcollege (Aalst)	
Van Bockstaele G	De St.-Adriaansabdij 900 jaar Geeraardsbergen 1250 jaar Land van Aalst Geschiedenis Benedictyns monachisme in Vlaanderen	950/8 B1
Van Maldeghem J	Maldegemse straat- en plaatsnamen	999/20B1
Vinck E	Zusters Maricolen van Dendermonde te Lede 150 jaar psychiatrische zorg (1829-1979)	931/8B1

De bibliothecaresse
A.E.

Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis

1.01.82

STATISTIEK 1981

Uitleningen

Aard :

— gemeenschappen	37(8)
— economie	— (3)
— Gent	210(183)
— geschiedenis	41(62)
— kunst	14(9)
— localia	39(38)
— natuur	3(—)
— opvoeding & onderwijs	6(4)
— regionalia (België-Buitenland)	21(10)
(Oostvlaanderen)	92(46)
— Sint-Amandsberg	79(25)
— taalkunde	3(9)
— volkskunde	40(17)
Totaal	585(415)

– tijdschriften	709(944)
– varia (prentkaarten & foto's)	25(107)
(devotieprenten)	1(141)
(plans)	20(92)
(voorwerpen archeologie)	<u>17(-)</u>
Totaal	63(340)
Algemeen totaal 585 + 709 + 63 =	<u>1357(1699)</u>
Aantal ingeschreven lezers	101(75)
Aantal bezoeken	887
Aanwinsten door :	
– aankoop	61(31)
– giften	<u>118(109)</u>
Totaal	<u>179(140)</u>
Aantal ruildiensten	96(82)

(cijfers vorig jaar)

Commentaar

“Tijdschriften” en “Varia” zijn hoofdzakelijk de oorzaak van een tijdelijke vermindering van het aantal uitleningen, wegens minder “library extension”-activiteiten (i.c. tentoonstellingen).

Wij stippen evenwel aan dat het aantal uitleningen van naslagwerken gevoelig is gestegen en een gunstige evolutie van de publieke belangstelling voor dit voornaam fonds vertegenwoordigt.

Wat de nieuwe lezers betreft, vermelden wij dat 10 afkomstig zijn van ‘Oost-Oudburg’, 13 van de “Heemkundige en Historische Kring ‘Gent” en 3, die lid zijn van beide kringen.

Een tweede lokaal zal binnenkort opengesteld worden voor het publiek, (wegens de uitbreiding van het boekenfonds).

Wij danken allen die door giften of persoonlijke inzet de werking van de bibliotheek hebben bevorderd.

De bibliothecaresse,
mevrouw VAN GELUWE-EGGERMONT A.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van H. Collumbien :

Typisch voor onze St-Jacobskerk is dat de 2 torens van de westgevel ongelijk zijn.

Wij zijn daar nu wel aan gewoon geworden, maar toch is dit een storend element dat de symmetrie verbreekt.

Dat is zeker niet te wijten aan herstellingswerken aan één der torens, want wanneer wij de oudste iconografische documenten bekijken zien wij steeds die twee ongelijke torens.

Toen Architect August Van Assche in 1869 de restauratieplannen opstelde voor de St-Jacobskerk, tekende hij 2 varianten : één met 2 verschillende torens, één met 2 gelijke torens. Hij schijnt er dus wel aan gedacht te hebben om deze onregelmatigheid weg te werken. Toch werd bij de restauratie de voorkeur gegeven aan de asymmetrische versie.

Tot hiertoe zijn wij nog niemand tegengekomen die ons de origine kon verklaren van deze onregelmatigheid.

Weet een van onze scherpzinnige lezers daar misschien iets meer over ?

Correspondentie i.v.m. de rubriek "Vraag en Antwoord" mag steeds gestuurd worden aan : H. Collumbien – Lijnmolenstraat 149 – 9110 Gent (St-Amandsberg).

AANVULLENDE LEDENLIJST

ADENDA :

1724. Mw De Porre-Steenbrugge Westveldstraat 39 9110 Gent (Sint-Amandsberg)

1758. Hauters H. Mimosastraat 147 9000 Gent

1759. Verbeke M. Tolhuislaan 61 9000 Gent

1760. Mej. De Cremer J. Melkerijstraat 84 9000 Gent

1815. Eeckhout M. Van Goethemstraat 90 9220 Merelbeke

1816. Verhaegen F. Oude Houtlei 100 9000 Gent

1817. De Munnynck H. Kouterstraat 40 9219 Gent (Gentbrugge)

1818. De Rockere F. Hubert Frère-Orbanlaan 124 9000 Gent

1819. Claeys J. Eenbeekstraat 4 9120 Destelbergen

1820. Bauwens R. Schuttershof 6 9820 Gent (Sint-Denijs-Westrem)

1821. Mw Van Beveren J. Boesbeeklaan 21 9820 Gent (Sint-Denijs-Westrem)

1822. Van Raemdonck E. Notarisstraat 9 9000 Gent